

MARCH, 1978

WATNO DUR - 60c

P.O. Box 67681, Station 'O', Vancouver, B.C. V6W 3V2

# Bains International Travel Service

Contact Bains International Travel Service Ltd. for all your travel needs!

**ADVANCE BOOKING CHARTERS TO:  
TORONTO, BRITAIN, EUROPE, HAWAII.**

Low fares offered to many destinations.

*SATISFACTION GUARANTEED BY BOOKING WITH:*

## **Bains International Travel Service Ltd.**

**REMEMBER ... ONE CALL DOES IT ALL!!!**

*By Being IATA member we can issue your ticket for any airline while you wait.*

### **3 LOCATIONS TO SERVE YOU**

**6364 FRASER STREET,  
VANCOUVER, B.C.  
TEL: 324-2277**

**CAPILANO MALL  
935 MARINE DRIVE  
NORTH VANCOUVER, B.C.  
TEL: 980-0351**

**1710 DOUGLAS STREET  
VICTORIA, B.C.  
TEL: 386-6363**

**Team up with  
the Royal Bank  
...a lot of people do,  
for a lot of reasons.**



**ROYAL BANK**  
*serving*  
British Columbia



# First Anniversary SALE

TILL MAR 15

## Bombay Curry Restaurant

*Licensed Premises*

3934 MAIN STREET, (23rd Ave.)  
VANCOUVER  
874-5722

Opens Mon. to Fri. 11:00 a.m. to 10:30 p.m.  
Sat. and Sun. 10:00 a.m. to 10:00 p.m.  
*Special Arrangements  
for Wedding Parties and other occasions!*



## BOMBAY GROCERY STORE

3950 MAIN STREET, VANCOUVER  
874-3711

*Special Discount for  
Weddings, Akhand Paths and  
other bulk orders!*



We are open 7 days a week  
from 9:30 a.m. to 10 p.m.



Vegetable Oil **3.69**  
Bravo

50 lbs. **3.99**  
Onions

MAZOLA oil **5.29**  
128 oz.

A DIVISION OF

# SHUKLA ENTERPRISES LTD.

Res. Phone: 685-2633

# WATNO DUR

P.O. Box 67681

Postal Stn. 'O'

Vancouver, B.C.

V5W 3V2

VOL. 6 NO. 56

MARCH, 1978

2nd Class Mail Reg. No. 3233

ANNUAL SUBSCRIPTION: Canada-U.S.A. \$ 7.00  
Other SEA \$ 7.00  
Countries AIR \$10.00

**EDITORIAL BOARD:**

Surinder Dhanjal, 256-1067  
Ajmer Rodey, 438-7793  
Amarjit Chahal, 892-3085

**MANAGING EDITORS:**

Raghubir Mand, 325-9564  
Paul Binning, 879-3339

**EDITOR:**

Sadhu, 437-9014

**ADVERTISING EDITORS:**

Rupinder Azad M.A., 430-1924 - 438-9146  
Karamjit Ghuman, 321-6081

**WATNO DUR REPRESENTATIVES:**

Iqbal Ramuwalia, Waterloo (884-7131)  
Sarwan Boal, Montreal (679-8132)  
Latt Bhinder, Edmonton (462-6431)  
Gurcharan Tallewalia, Richmond (271-4742)  
K. S. Chaman, Calgary (248-2841)  
Gill Avtar, Calgary (279-6510)  
Dave Jatana, Prince Rupert  
Harnek Mann, Pr. George (564-6245)  
G. S. Bains, Williams Lake (392-3698)  
J. S. Aulakh, Mission (826-4888)  
Avtar Rodey, Quesnel (992-7578)  
Tej Sandhu, Quesnel (992-6775)  
Jasbir Chahal, Victoria (385-4996)

*All officeholders and members of  
WATNO DUR PUBLICATIONS  
(Reg'd.) past and present have been  
and are honorary associates of  
WATNO DUR.*

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੂਰ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਰਚਣਾਂ ਨਾਲ  
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੂਰ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।  
ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਸਾਪੇਖ ਨਿੱਜੀ ਹਨ।

## ਇਸ ਸੰਦੇਹ ਵਿਚ

ਸੰਗੀਤਕੀਆਂ 5

## ਰਵਿਤਾ

ਸਮੁੱਚੇ ਕਮਲ 6  
ਸੁਰਜੀਤ ਸਮਧੂਰੀ 6  
ਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ 6  
ਕੁਲਦੀਪ ਜਗਤਾਉ 6  
ਹਰਜੀਤ ਕੁਮਾਰੀਆ 7  
ਸਰਵਜੋ ਕੋਲ 8  
ਹਰਜਿੰਦਰ ਗੜਾ 8

## ਲੇਖ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ 9  
ਉੱਲ ਦੇ ਸਾਂਝ 18  
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ 23  
ਚਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ 31

## ਕਹਾਣੀਆਂ

ਸਾਧੂ 15  
ਏਵ ਜਗਤਾ 36  
ਰਮੁਲ ਹਮਲਾਏ, ਮਾਨ ਗਰੀ 38

## ਸਮਾਈ ਕਾਲਮ

ਰਾਮਦ 20  
ਚਿੰਮਤ ਦੀ ਹੋਣਾ ਹੈ 22  
ਸੰਜੀਵਨੀ ਕੁਈ 34

ਸੁੱਖ ਚਿੱਤਰ

-BRUCE MAINTOSH

# ਮੈਂਡੀਟੋਰੀਅਮ

ਹਰ ਵਿਸ਼ਵੀ, ਹਰ ਕੋਮ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤੇ ਮਾਣ-ਮੱਤਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਲਈ ਹਰ ਪੱਲ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਮਯਾਬੀ ਬੇਸ਼ਰਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਛੋਟੀ, ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੇਰ ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਕੋਰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸਾਪੇਖੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਕਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਮੰਜਲ ਵੱਲ ਹਰ ਪਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਭਾਗ ਤੇ ਹਰ ਕੋਮ ਨੂੰ ਧੈਰ ਧੈਰ ਤੇ ਕੁਝ ਥਾਈਆਂ ਦੇਈਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਖੀ ਵੀ ਨਿੱਤ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਭਾਗ ਕਰਨੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਾਟੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹਰ ਸੱਚੇ ਵੱਧਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਸਾਰੀ 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਗਜ਼ਠਾ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਘਾਟ ਵਿਚ ਸਿਰ ਨਿਵਾਰੇ ਹਾਂ।

"ਸਜਾਦ" ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਤ ਤੇ ਵੱਡੀ ਤੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ "ਕਈ" ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸੰਘ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਇੰਦਰ ਵੇਖੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਕਹੀ ਬੱਠਦੀ ਤੇ ਕਾਲੇ ਕਾਲ ਸਾਪ ਵੀ ਉੱਚੇ ਜਿਹਾ ਸਤ ਕੁੱਝ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤੀ ਯੁਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੁੱਝ ਇਕ ਇਤਹਾਸਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਦੀ ਕਾ ਕੇ ਕਈ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਪੇਖੀ ਸਮਝੀਮਤ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਸੁਧੀਕੀਈਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹੱਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਰੋਧ ਸਦਾਜ ਉਠਾਏ

- ਸੀਪੂ

## ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਬਦਲੇ

- ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਪੇਖ:
- i) ਨਵਾਂ ਪਤਾ
  - ii) ਚਿੱਠ ਨੰਬਰ
  - iii) ਪੋਸਟਲ ਕੋਡ ਨੰਬਰ
  - iv) ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ
- ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ!

ਦਤਨੋਂ ਦੂਰ  
 P. O. BOX 67681 STN. "O"  
 VANCOUVER, B.C. V5W 3V2

ਸ੍ਰੀ ਮਨ ਜੀ.

- ਮੈਂ ਸੁੱਤ ਭਾਗ ਤੋਂ ਜਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੱਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਦਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਓ:
- ਮੈਂ ਦਸ ਭਾਗ ਤੋਂ ਜਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕਾਹਰ ਮਾਂ ਸਰੋਹੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਦਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਓ:
- ਅਸੀਂ ਆਰਾਂ ਭਾਗ ਤੋਂ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਨੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਦਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਓ: (ਤਾਦ 'ਤੇ ਕੋਏ ਦਿੱਤੇ ਭਾਗ ਤੇ ਹੋ ਭਾਗ ਗਿਆਇਤ!)

.....

.....

.....

.....

### ਖਬਰ ਅਰੁਣ ਕਮਲ

ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਖਬਰ ਸੀ :  
ਕੋਲਿਫੋਰਨੀਆ ਦੀ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਨੇ  
ਇਕੱਠੇ ਤੋਰਾਂ ਕਤੂਰੇ ਜਣੇ ।

ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਖਬਰ ਸੀ :  
ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਵੰਡੇ ।

ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਖਬਰ ਸੀ :  
ਵਿਸ਼ਵ-ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਭਾਰ 39 ਕਿੱਲੋ ਹੈ ।

ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਖਬਰ ਸੀ :  
ਪਿਆਜ਼ ਬੜਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਖਬਰ ਸੀ :  
ਰਾਜਨੇਤਾ ਨੇ ਦਾੜੀ ਮੁਨਾਈ

ਇਕ ਖਬਰ ਜੋ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ :  
ਕਿਸਤਾ ਗੋੜ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋ ਗਈ ।

ਇਕ ਖਬਰ ਜਿਹੜੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ  
ਭੁੱਖਣੀਯਾ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋ ਗਈ ।

•  
ਕਿਸਤਾ ਗੋੜ ਤੇ ਭੁੱਖਣੀਯਾ, ਦੋ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ  
ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵੇਲੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ।

### ਮਮਤਾ - ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਮਪੁਰੀ

ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਮਮਤਾ ਹੈ, ਮੈਂਨੂੰ  
ਉਮਰ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ।  
ਜੰਮਦੇ ਹੀ 'ਆਇਆ' ਦੀ ਗੋਈ ਮਿਲੀ  
ਕਾਨਵੈਂਟ ਦੀ ਸਾਂਟੀ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾ ਮਿਲੀ  
ਪਿਆਰ, ਹਮਦਰਦੀ, ਮੁੱਠਤ ਵੈਸਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ?  
ਸਾਰੀ ਨੀਰਸ ਵਿਦਿਆ !

ਕਾਨਵੈਂਟ ਦੀ ਗੱਤੀ ਦਰ ਤੇ ਵੇਵੇ 'ਹਾਰਨ'  
ਏੜਕੇ ਮੈਂ ਮੁਸਕਰਾਂਦੇ ਉੱਚਿਆ ਵਿਚ ਖੈਰਦੀ।  
ਕੋਠੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਕਦੀ  
ਜਿਥੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਾਜੇ ਲੱਤੀ ਪਈ  
ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਬਰੇ ਕੱਢੇ ਉਹ 'ਤਿਨਰ' ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਮੁੜੀ  
ਅੱਜ ਰਾਤੀ ਫਿਰ ਕਲੱਬ ਅੰਦਰ ਹੈ 'ਤਾਨਸ'  
ਤੈਂਤੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਟੇ ਤੋਂ ਤੱਕਿਆ ਨਹੀਂ !

ਕਾਸ਼ ! ਮੱਮੀ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਕੇ ਟੋਰਦੀ  
ਮੇਰੇ ਤੈਂਤੀ ਉਠਾਲ ਕੜਕੇ ਮੈਂਨੂੰ ਜੇ ਅਸਕੂਲ ਛੱਡਦੇ  
ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਉਂਦੀ  
ਮੱਮੀ ਦੀ ਗੋਈ 'ਚ ਦੋ ਪਲ ਖੈਰ ਜਾਂਦੀ  
ਮਾਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਕੇ  
ਜੇ ਕਈ ਇਕ ਰਾਤ ਸੋਂਦੀ . . . . .

ਮੱਮੀ ਤੈਂਤੀ ਤਾਂ ਕਲੱਬਾਂ, ਤਾਨਸਾਂ ਵਿਚ ਖੋ ਗਏ ਹਨ  
ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਮਮਤਾ ਹੈ ਤਾਵੇਂ, ਮੈਂਨੂੰ ਮਮਤਾ ਕੌਣ ਵੇਵੇ ?

### ਸਾਜ਼ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ

- ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ, ਬੁਧਿਆਇ

ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਰਾਹ ਤਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ  
ਸਾਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਤੋ  
ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਪੂਰਨ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ  
ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ  
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰੁਸ-ਪੱਟੀ ਕਈ  
ਜ਼ਰੂਰ ਬਿਜੇ ਸੁੰਦਰ ਨੁੜੀ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖੋਗੇ ਜਾਂ  
ਸਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰੂਰ ਹਾਏ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ  
ਆਪਣੀ ਹੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਸਾ ਕੇ ਠੋ ਪਵੇਗੇ -  
ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਦਗੀ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ  
ਤੇ ਜੁਗਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚਲੇ ਦਰਦ ਤੋਂ -  
ਹਾਂ - ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ  
ਵਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ  
ਬੁਝਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ  
ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਨਿਆ ਕਈ ਲੋਕੋ ਤੇ  
ਕਣ-ਕੀਮਤੀ ਚਾਲਕ ਤੇ  
ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ ਪਈ ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਚੋਂ ਵਗਦੇ  
ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ -  
ਹਾਂ - ਜੇਕਰ ਦੋਹਾਂ ਕੰਮਾਂ 'ਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ  
ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ  
ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰ ਰਹੀ ਚੜ੍ਹਾਏ ਭੀੜ 'ਚ  
ਇਕ ਜਿੰਦਾ ਸਾਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ।

### ਗਜ਼ਲ

#### ਕੁਲਵੰਤ ਜਗਰਾਉਂ

ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਸਾਂ ਜਦ ਵੀ ਗਲ ਸਵੇਰੇ ਦੀ।  
ਤੜਫੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਡਾਢੀ ਘੋਰ ਹਨੇਰੇ ਦੀ।  
ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਵੇਖੋ,  
ਪੁਛਣੀ ਹੈ ਜੇ ਗਲ ਅਸਾਡੇ ਜੇਰੇ ਦੀ।  
ਬਾਹਰੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪਾਕ ਪਵਿਤਰ ਲਗਦਾ ਹੈ,  
ਅੰਦਰੋਂ ਹਾਲਤ ਮੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਡੇਰੇ ਦੀ।  
ਜ਼ਹਿਰੀ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦੇ,  
ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਜੇ ਵੱਜੇ ਬੀਨ ਸਪੇਰੇ ਦੀ।  
ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ,  
ਵਾਟ ਘਟੀ ਹੈ ਓਨੀ ਪੰਪ ਲੰਮੇਰੇ ਦੀ।  
ਜਾਗੀ ਜਨਤਾ ਜਦ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦਰ ਚੋਂ,  
ਪੈਰਾਂ ਤੀਕਰ ਕੰਬੀ ਜਾਨ ਲੁਟੇਰੇ ਦੀ।  
ਕਿਹੜੀ ਥੰਮੀ ਦੇ ਕੇ ਡਿਗਣੋਂ ਰੋਕਣਗੇ ?  
ਕਿਰਦੀ ਪਈ ਹੈ ਮਿੱਟੀ ਏਸ ਬਨੇਰੇ ਦੀ।

ਕੀ  
ਹ  
ਲ  
ਹੈ?  
/

ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਨੇਹਾਂ ਅਤੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਹਿਤ ਸੁਰਗੀਲਾ  
 ਇਹ ਸਿੱਖੇ ਤੇ ਯਾਦਿਦਿਏ ਵੀ ਨੇ—  
 ਕੁਝਿਐਂ ਹੋਰ ਪੰਗੀਆਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਬਣਨ 'ਤੇ ਪਸੰਦੀਦਾਰ ਚਰਚਾ ਖੁਲ੍ਹ ਨੇ  
 ਹੁਣ ਕਦੇ ਗਏ ਤੰਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਰਲਯੀਆਂ  
 ਹਾਹ ਕੇ ਬੰਜੀ ਚੋਰਾਂ ਸੰਗ ਈ ਹਲ ਗਏ  
 ਤੇ ਕਈ ਪਰਾਈ ਪੁਸ਼ਪ 'ਚ ਕੁਝੀ ਹੋ ਗਏ—  
 ਪੁੰਦੀਆਂ ਡੋਰੇਨਾਂ 'ਚ ਕਾਹੀ ਤੇ ਮਲੇ ਉੱਚ ਖੜੇ ਨੇ  
 ਫਿਕਾਰੀ ਨਹਿਆਂ ਦਾ ਫਿਕਾਰ ਸੁੱਚ ਖੇਤਰੇ ਨੇ—  
 ਕੁਝ ਮਸ਼ਾਈਆਂ ਘੱਲ ਗਈਆਂ  
 ਕੁਝ ਨੀਲੀਆਂ 'ਚ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਕੁੱਝ ਜੰਗ ਈ ਪਈ ਹੱਤਾ ਹੁੰਦੀ—  
 ਇਹ ਵੀ ਜੁਣਨ 'ਚ ਆਈ ਹੈ  
 ਕਿ ਘਣਾਂ ਝਾੜਾਂ 'ਚ ਅਜੈਂਦਸੀਆਂ ਦੇ ਗੰਝੇ  
 ਘੱਲੀਆਂ ਤੇ ਨਈਆਂ ਨਈਆਂ ਜੁਗਾ ਕੁਝੇ ਨੇ  
 ਕਿ ਅੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਅੱਥ ਬਣ ਜਾਣ  
 ਤੇ ਕੋਝੇ ਤੁੱਝੇ ਇਹ ਪਸ਼ਟ ਕੇ ਸਿਉ ਹੋ ਜਾਣ—  
 ਉਪਜਾਊ ਜੋਰ ਨੂੰ ਖਜ਼ੀਰ ਕਰਨ ਲਈ  
 ਅਧਿਕਾਰਦਾਰ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ  
 ਗੁੱਝੇ ਵੈਰਾਗ 'ਚ ਆਏ ਜਿਹਾਂ 'ਚ ਚਿੜੀਆਂ ਜੌਰੋਰ ਆਪਣੇ ਪਾ ਕੋਟ—  
 ਟਿੱਢਿਆਂ 'ਚ ਜੁਥਰੀ ਕੁਆਈਆਂ ਅਜ਼ੀਰੀ ਵੇਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ?  
 ਰਿਹਾਨੇ ਫੁਲਿਆਂ ਦੇ ਖੁਨ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਆਂ ਬੱਤਲਾਂ ਵਿਨਾਂ ਦੇ ਸੱਗੀਆਂ?  
 ਬਿਛੜੇ ਦਿਲੀ ਹੱਲਨਾਰ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੜੀਆਂ  
 ਖੁਲ੍ਹਾਨੀ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਕੇ ਰਿਹਤ ਦੁਬਈ ਵਿਕਣ ਲਈ ਕੁਝ 'ਚ ਜਵਾਹ ਹੋਈ  
 ਉਤਰਿਆਂ ਸਾਰ ਵੀ ਪਟਾਕਾ ਪੈ ਗਿਆ  
 ਅਜਮਾਨ 'ਚੋਂ ਜੌ ਕੁਝੀਆ  
 ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਗਰ ਜਾਲ ਹੋਇਆ  
 ਜਾ ਜਾਂਦੀ ਲਗੀ  
 ਪਰ ਨਿਜਾਮ ਨੂੰ ਕੀ...!!  
 ਕੁਝਿਐਂ ਹੁਣ ਮੁੜਿਐਂ ਵੀ ਫਿਕਾਰੀ ਆਮ ਹੈ  
 ਸਿੱਤ ਹੁਣ ਨਾਸ਼ ਕੁਝੇ ਕੇ ਨੇ  
 ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝੇ ਚੋਂ ਮਛੋਰ ਨੇ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਵੀ ਕੀ ਜੀ!  
 ਜੁਗੋਂ ਅਜ਼ੀਰੀ ਹੋਈ ਫੇਰ ਪਹਲ ਆਏ ਨੇ—  
 ਵੱਡੇ ਆਪਣੇ ਜੋਰੇ ਦੇ ਪੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵੀ ਵੱਧੇ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ  
 ਕੱਚਿਆਂ ਪੱਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਕੁਝੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ?  
 ਵੱਡੇ (ਕੁਝ ਛੋਟੇ) ਦੇ ਖੇਤ ਪਸਰ ਮੁਸਰ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਕਿ ਸਰੀ?  
 ਇਠਿਆਂ ਦਾ ਤਾਰਾਮੀਰ ਨਿਜੋਰਿਆ ਕਿ ਸਰੀ?  
 ਹੱਥੀਐਂ ਦਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ?  
 ਸਮੁਹਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਜੌਰੇ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਾਟ ਗਿਆ ਹੈ  
 ਹੁਣ ਗਜ਼ਬਾਨੀ 'ਚ ਨਿਜੋਤਾ ਲਗਨ-ਨਾਚ ਨੱਚਦੀ ਹੈ—  
 ਛਪੜਾਂ ਦੇ ਖੜੇ ਪਾਈਆਂ 'ਤੇ ਹਾ ਹਾ ਚੁਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ  
 ਨਾ ਚਾਹੀਆਂ ਵੀ  
 ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿੱਤੇ ਘਾਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਾਪਰਨੀਆਂ  
 ਤੁਸੀਂ ਬਾਹੁਬਲ ਵਧਾਈ ਜਾਇਉ—  
 ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਜਮਕੁ ਸਰੀ ਜਗਦੀ  
 ਦਰ ਅਜਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ  
 ਸਮਕੁ ਅਤੇ ਪਸੰਦ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਰਿਜ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ  
 ਤੁਸੀਂ ਜਮੇਂ ਜਮੇਂ  
 ਬਦਲਦੀਆਂ ਹੱਤਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸਿਖਦੇ ਰਿਹਾ ਕੋਰੋ—

# ਕਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਸਰਕਾਰ ਬੋਲ - ਕੋਟਹੀਅਲ

ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ?  
ਜਿਸਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹੋ ?  
ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਵੰਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ  
ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਧਰਮ ਫੈਲਦਾ ਹੈ ?  
ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ  
ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਮਰੂਹੀਅਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ?

ਆਠ ਏਠਕੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ  
ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।  
ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ  
ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ  
ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਦਰਸਾ ਕੇ  
ਛੋਟੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ  
ਸਾਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖੁਲਕ ਵਿਚ ਆਂਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ  
ਜੋ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਦੂਸੀ ਮਹਾਮਜਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ  
ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਹੈ  
ਜਿਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾਖੰਡੀ ਧਰਮ ਨਹੀਂ  
ਕਿਰਤ ਦਾ ਖੂਨ ਉਬਲਦਾ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ "ਈਟੂ", "ਸੈਂਗੀ" ਜਾਂ "ਸੈਂਪੇਨ"  
ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ  
ਜਿਹਨਾਂ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਚਮਚਿਆਂ  
ਵਿਚ ਝੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੈ ਤੇ  
ਤੁਸੀਂ ਸਹੁ ਪੀਏ ਗਤਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਚਿਲਕਦੀ  
ਸ਼ਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ  
ਜੋ ਮਜ਼ਹੂਰਾਂ ਦੇ ਗਾਠੇ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ।  
ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਸਰੇ  
ਤਾਜ ਮਹੱਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ  
ਜੋ ਮਜ਼ਹੂਰਾਂ ਦੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜਿਸਮਾਂ  
ਉਪਰ ਉਸਰੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਮਾਤੂ, ਬੀਰੂ ਤੇ ਰੱਖੀ ਦੀ  
ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ  
ਜੋ ਠੰਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਤਿੱਗੇ ਦੀ  
ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿੱਘ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।  
ਜਿਹਨਾਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ  
ਦੁੱਧੀਆਂ ਬੂੰ ਸਥਰ ਪੀਤਾ ਹੈ ਤੇ  
ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੇ ਭੁੱਖੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਬੂੰ  
ਸੇਰ ਦੀਆਂ ਬੜਕਾਂ ਆਰੀਆਂ

ਤੁਸੀਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ  
ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ  
ਮੈਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਨਵੀਂ  
ਬਰਕਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ  
ਜੋ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਗਾਖੀ ਲਈ ਜੂਝਦੇ  
ਜੇਠਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਹੋ  
ਸਰੇ ਬਜ਼ਾਰ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

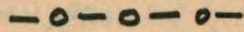
ਗੱਲ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਾਂ  
ਇਥੇ ਹੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ  
ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ  
ਜੋ ਖੂਨ ਚੁਸਦੇ ਹਨ।  
ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ  
ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।



## ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼

ਹਰਜਿੰਦਰ ਰਾਏ  
(ਚੁਕਦਨ ਥੀ.ਸੀ)

ਬੰਸਰ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਅੱਜ ਪਿਕ ਲਾਸ਼ ਹੈ  
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ  
ਕੋਈ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮੇਰੀ  
ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਧਰ ਮੇਰੀ  
ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ  
ਹਰ ਬਿਰਕਣ ਮੇਰੀ ਉਧਾਰੀ ਹੈ  
ਪਿਕ ਮਾਂਗਣੀ ਧਾੜ ਦੇ ਵਾਂਗਰ  
ਆਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੋਜ਼  
ਛੱਲਦੇ ਹੋਏ ਗੋਲ ਦਾਇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ  
ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਗਿਰਦੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ  
ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀਏ ਲਈ ਤਰਸੇ ਕਰ ਰਿਹਾ  
ਪਰ ਕਦੇ  
ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਸਾਹ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨੂੰ  
ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ 'ਚ ਆਇਆ ਹੈ  
ਜਦਾਨ ਜੁੱਸੇ ਤੇ ਜਦਾਨ ਦਿਲ ਲਾਸ਼  
ਮੈਂ ਪਲ ਪਲ ਜੀਵਿਆ ਹਾਂ  
ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਤੇ ਸੱਖਣਾ ਜੀ  
ਪਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸੀ  
ਬੰਸਰ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਅੱਜ ਪਿਕ ਲਾਸ਼ ਹੈ  
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪਰ ਮੈਂਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ।





# ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ

ਸ਼ੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖ

(ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਾਰੇ  
ਸ਼ੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖ ਨੇ  
ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਅਸੀਂ  
ਤੇਈ ਖਾਰਬ ਈ ਯਾਦ ਵਜੋਂ  
ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੇ  
ਹਾਂ। - ਸ਼ੰਪਾਦਕ)



ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਭਾਵ ੧੭ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾ ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ ਸਕਾਟ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਂਡਰਸ ਸੀ। ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੇ ਤਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੈ ਘੋਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: "ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਵੇ। ਨਵੰਬਰ (?) ੧੯੨੮ ਵਿਚ ਐਸਿਸਟੈਂਟ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ ਸਾਂਡਰਸ, ਜਿਹਨੇ ਜਲੂਸ ਉੱਤੇ ਲਾਠੀ-ਚਾਰਜ ਦੀ ਅਫਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਲਾਹੌਰ ਪੁਲੀਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਅੰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਾਂਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਗਿਆ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਜੀਹਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਤਰੇ ਦਿਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਨਾਲ ਦੇਸ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।"<sup>੧੩</sup>

ਉਸੇ ਰਾਤ (੧੭ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ) ੧੧ ਵਜੇ ਚੰਡ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਤ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਘਰਾਂ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਸੂਰੇ ਉੱਤੇ ਦਸਤਕ ਦਿਤੀ।<sup>੧੪</sup> ਘਰ ਵਿਚ ਸੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸੱਚ ਪਿੰਡ ਚੋੜਾਪੁਰਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਭੁਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਬਾਹਰ ਖਲੋਤੇ ਸਨ।<sup>੧੫</sup> ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀ-ਆਇਆ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅ ਉਣਾ ਬਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲੀਸ ਇਸ ਘਰ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ: "ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।" ਉਹ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿਓ।" ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਕੁਝ ਸਬਜ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦੁੱਧ ਦਾ ਗਲਾਸ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੱਜਰੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਆਪਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਗੇ ਅਤੇ ਡੇਰ ਸੌ ਜਾਵਾਗੇ।"

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੈਲਟ ਹੈਟ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੈਸ਼ਨ ਦਾ ਸੂਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਦਾ। ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੈਟ ਅਤੇ ਸੂਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੈਟ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਪਏ ਇਕ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਰਖ ਦਿਤਾ। ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਸਤੌਲ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਠੁਕੀ ਹੋਈ ਇਕ ਕਿੱਲੀ ਉੱਤੇ ਟੰਗ ਦਿਤਾ। ਫੇਰ ਉਹ ਥੋੜੀ ਜਿੰਨੀ ਰੋਟੀ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, "ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਆਮ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਕੀ ਹੈ?" ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਮਾਰਿਆ ਸਾਂਡਰਸ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਨੌਜਵਾਨ ਖੁਸ਼ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਜੇਕਰ ਸਕਾਟ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।"

ਉਹ ਬੋਲਿਆ, "ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ (ਸਕਾਟ) ਲਈ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਦੂਜਾ ਸੰਤਾਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁੜਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।" ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ, "ਖ਼ੈਰ, ਕੁਝ ਮੁੱਢ ਤਾਂ ਬਝਿਆ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ, ਗਾਧੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ।"

ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ।" ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਨਫ਼ਤ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਗਾਧੀ ਨੇ (੧੯੨੧-੨੨ ਵਿਚ) ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ

10 ਬਾਅਦ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਕੋਮ ਦੀ ਪਿਠ ਵਿਚ ਫੁਰਾ ਬੋਝਿਆ ਸੀ। ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਮਾਯੂਸੀ ਅਤੇ ਸਾਹਸਹੀਣਤਾ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗਾਧੀ ਨੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਸੀ।"

ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲਾਭੇ ਛੱਡੋ। ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾ ਉਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ?"

"ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਗੇਗਾ।"

ਉਹ ਬੋਝਿਆ, "ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਖਤ ਘਬਰਾਹਟ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਕ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਬੁੱਕ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰ ਗਏ ਹਨ।"

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਿਤੀ, "ਪਰ ਇਹ ਘਬਰਾਹਟ ਆਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।"

"ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ?"

"ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਵਰਕਰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਵਧੇਰੇ ਤਸੱਦਦ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਜੇਗਾ। ਇਹ ਮੱਠੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ।"

ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਇਹ ਗੱਲ। ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲਹਿਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗੀ।"

ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਮਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲਕੱਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਕਦੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ "ਕਲ੍ਹ।"

"ਅੱਛਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਜਾਈਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।"

ਏਨੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਮੁੱਕ ਗਈ।

ਘਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਮੰਜੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਸੁਖਦੇਵ ਇਕ ਉਤੇ ਸੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਸਵੇਰ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠੇ ਅਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਸਤਕ "ਲਿਬਰਟੀ ਐਂਡ ਦਾ ਗਰੇਟ ਲਿਬਰਟੇਰੀਅਨਜ਼" ਜੀਹਦਾ ਲੇਖਕ ਟੀ. ਸਪਰੇਡਿੰਗ ਸੀ, ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਪਈ ਸੀ। ਇਹ ਬੁਟਜੁਆ ਇਕ ਲਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸੀ। ਇਹਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਵਲ ਆਉਣ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਮੈਂ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹਾਂਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਵਾਲਾ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਉਤੇ ਮੈਂਸਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਉਤੇ ਥਣਦਾਰ ਦਰਿਆਓਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਸਖਤ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦੇਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੇਠੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਵਿਵਾਹ ਕਰੇ। ਉਹਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਮੰਗਲਵਾਰ, ੧੯ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਕੁੱਲ-ਹਿੰਦ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਂਡ ਪੈਜ਼ੈਂਡਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਥੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਫੀਰੋਜ਼ ਦੀਨ ਮਨਸੂਰ (ਜੋ ਮਾਸਕੋ ਤੋਂ ਪਰਤਿਆ ਸੀ) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਸ ਹੀ ਸੀ, ੧੯ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਥੀਅਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀ ਪੈਮਾਨੇ ਉਤੇ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ "ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋਰ ਨਾਲ" ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ੧੬ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ "ਕਤਲ, ਕਤਲ ਲਈ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਅਤੇ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸੰਕੇ" ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨਾ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ — ਮਹਿਤਾ

FOR ANY KIND OF  
**PHOTOGRAPHY**  
 REMEMBER  
**SANDEEP**  
**STUDIO**  
 CALL  
**HARCHARAN SINGH JHUTEE**  
**435-3634**

KALA-MANDIR  
 Presents  
**SHAM-E-GAZAL**



A Combination of Poetry, Music & Melody  
 ON APRIL 15, SATURDAY 8:00 p.m.  
 AT KOERNER MUSIC HALL  
 1270 CHESTNUT ST., VANCOUVER  
 OPPOSITE VAN. PLANETARIUM  
 ADD. \$2.00

INFORMATION:  
 321-9888 NARINDER  
 731-2645 JASPAL

ਅਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ; ਪਰਧਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਨੰਬਰ ੧੮) ; ਅਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ।

ਗਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੋਕ ਇਹ ਸਨ : ਧਨਵੰਤਰੀ, ਵੀਹਿੰਦਰ, ਅਹਿਮਦ ਦੀਨ, ਕਿਦਾਰਨਾਥ ਸਹਿਗਲ, ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਫਜ਼ਲ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਪਾਪਾ, ਮੀਰ ਅਬਦੁੱਲ ਮਜੀਦ (ਲਾਹੌਰ), ਹਰੀ ਰਾਮ ਸੇਠੀ (ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ), ਕੰਸ਼ਕ ਬੰਧੂ (ਕਸ਼ਮੀਰ) ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ (ਯੂ ਪੀ), ਆਦਿ ।<sup>੧੭</sup>

ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬੰਗਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ । ਬੰਗਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਉਂ ਦਿਤਾ : "ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਂਡ ਪੈਜੈਂਟਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਬੰਗਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।"<sup>੧੮</sup>

੨੦ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਕਲਕੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਅਸੀਂ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ੧੨੧, ਲੈਅਰ ਸਰਕੁਲਰ ਰੋਡ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਤਹਿਤੇ <sup>੧੯</sup> ਕੁੱਲ-ਹਿੰਦ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਂਡ ਪੈਜੈਂਟਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ੨੧ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ੨ ਵਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਐਲਬਰਟ ਹਾਲ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਈ । ਮੈਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਨਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਤੀ ਐਡਰੈਸ ਪੜ੍ਹਿਆ<sup>੨੦</sup> ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ੬.੩੦ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ । ੨੨ ਤਾਰੀਖ ਕੋਈ ਇਜਲਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ । ੨੩ ਦਸੰਬਰ, ਐਂਡਵਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਫੇਰ ਜੁੜੀ ਅਤੇ ਇਹਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ । ੨੪ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਬੜੀ ਹੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ । ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪਰਧਾਨਗੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਹਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ।

ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਫਰਲਾਗ ਪੰਦਲ ਚਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰਾ ਗਾਈਡ ਇਕ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਮੋਟੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਹੱਕਾ-ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਜਰਾ ਸੋਚੋ, ਜੋਸ਼ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨਾਲ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਵੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੀ ਆਈ ਡੀ ਉਹਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਾਲ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੇਵਲ ਸੱਕੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਓ, ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਲਵੋ । ਮੈਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਇਹ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਖਿੱਤਿਆ । ਉਹ ਹੱਸਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਬੜੀ ਬੇਫਿਕਰੀ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਰਬੰਧ ਕਰ ਛੱਡੇ ਹਨ ।" ਉਹਨੇ ਕੀ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਟਿਕ ਗੱਲ ਦਾ ਅਜ ਤਕ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਫੇਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਹਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ । ਉਹਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਉਘੇ ਆਗੂ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਜੁੜਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਆਦਿ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ : "ਤੁਸੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੋਬੰਦ ਫੜੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਟਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਤੋੜਾਂਗੇ । ਆਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੰਮ-ਵੰਡ ਕਰ ਲਵੀਏ ।"<sup>੨੧</sup>

## ਡਾ. ਗੇਬੀਅਲ ਯੰਗ & ਐਸੋਸੀਏਟ

201-6445 ਫਰੇਜ਼ਰ ਸਟਰੀਟ

ਵੈਨਕੂਵਰ, ਕੀ.ਸੀ. ਫੋਨ ਨੰ: 324-7375

ਸਾਡੇ ਆਫਿਸ ਇੱਕ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਉਰਦੂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨਿਸਟ (receptionist) ਦੀ ਮੁੜ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੀਆਰੀ ਜਾਂ ਤੁਰਲੀਏ ਚਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਨਾਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਇਥੇ ਆਓ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਤੁਰਲੀਏ ਅਤੇ ਬੀਆਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ ।

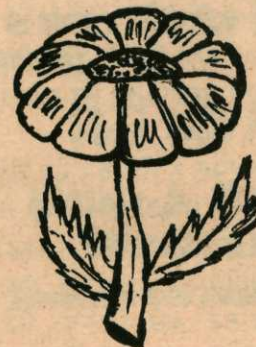
ਆਫਿਸ ਦੇ ਖੁਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ:

ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਕੁੜਵਾਰ: 9:00 am - 5:30 pm.

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ

: 9:00 am - 12:30 pm

DR. GABRIEL YONG & ASSOCIATES  
201-6445 FRASER ST., VAN. B. C.



## H & S CONSTRUCTIONS (LTD)

SPECIALIZING IN

Drywalling, filling, taping, spraytex  
new & old ceilings

Remodelling & finishing basement suites

ਜਿਖਰਕ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਵੀਨਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਰਕ ਅਤੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਡਾ. ਤਮੱਲੀ ਸੁਖਕ ਕੰਮ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਲਈ ਕੁਨ ਕਰੋ ।

MALKIT SOHAL

Telephone 324-4106

ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਉਹ ਹੋਰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਬਦਦਵਾਨ ਵਿਚ ਉਹ ੧੯੨੯ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਨਿਜਲਾਬਾ ਸਵਾਮੀ (ਜੀਰਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਤਿਦਰਨਾਥ ਖੇਨਰਜੀ ਸੀ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਤਕਰੀਬਨ ੨੦ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਲੰਕਾ ਹਜ਼ਮਤ ਲਈ ਆ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਾ ਆਜ਼ਹੀ ਹਾਜ਼ਨੀਤਕ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਨੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਆਖਤੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ। ਇਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਦੋ-ਦੋ ਠੀਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਰਾਦਾ ਬਦਲ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਡੀ. ਪੈਟਰੀ ਅਤੇ ਆਰ. ਏ. ਹਾਰਟਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਿਸਟਾਂ, ਕਿਸਾਨ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। "ਹਾਰਟਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ" (ਡੀ. ਪੈਟਰੀ, ੧੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੯)। "ਇਹ ਮੇਰੀ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ '੨੯ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਰੁਧ' ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਸ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। (ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅੰਤਿਮ ਨਹੀਂ ਹੈ)" (ਆਰ. ਏ. ਹਾਰਟਨ, ੧੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੯)। ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਆਫ ਸਟੇਟ ਨੇ ਕੁਝ ਭਿਜ਼ਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਸਾਜਿਸ਼ ਹਮ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਤੀਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

੨੦ ਮਾਰਚ ੧੯੨੯ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤੜ ਹੋਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਂਡ ਪੈਜੈਂਟਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਸਮੇਤ ਮੋਰਠ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਆਗੂ ਪੰਜਾਬ, ਯੂ ਪੀ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਬੰਬਈ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀਆਂ ਦੇ ਸਨ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼, ਰਿਡੀ-ਪੱਤਰ, ਪੈਂਡਲਿਟ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰ-ਅਤੇ-ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੋਰਠ ਪੁਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਗਰੁੱਪ ਕੋਈ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲਾ ਕਦਮ ਚੁਕਣਗੇ। ਜਾਣੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੁੱਪ-ਚਾਂ ਅਤੇ ਬੇਹਰਕਤੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਹਾਰਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੋਰਠ ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਜਿਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਸ਼ੀਆ ਵਜੋਂ ਤਿੰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਏ ਜਾਣ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੈਨਿਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੋਰਠ ਭੇਜੇ। ਮੋਰਠ ਹੁਣ ਖਬਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰੈੱਸ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਖਬਰਾਂ ਨਾਪੜਿਆ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਜਿਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਆ।

ਦੁ ਅਪਰੈਲ ੧੯੨੯ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋਹਰੇ ਨੇ ਚਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰਲ ਅਰੀਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਫੌਜ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ "ਇਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਬੋਲ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣ ਪਵੇ।"

ਇਹਨਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਟਕਾਰੀ ਬੈਚਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਬੈਚਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਸੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ "ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਪਬਲਿਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰੀ ਅਤੇ ਟਰੇਡ



*A Service For  
"You and Your  
family"*

Metropolitan Life's new service called "You and Your Family" shows how you can combine your life insurance, government social insurance benefits and other assets to provide the funds your family will need to meet their day-to-day living expenses when you are not around. Call me today and find out all about it.

**CHITRANJAN  
S. MANGAT**

950 Brentwood Mall  
4567 Lougheed Hwy., Burnaby, B.C.  
Telephone 291-6856 office;  
594-2254 residence.



**Metropolitan Life**

Where the future is now

ਡਿਸਪਿਊਟਸ ਬਿੱਲ ਜਿਹੇ ਨਵੇਂ ਦਬਾਉ ਕਦਮ ਮੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪਰੋਸ ਸੈਡੀਸ਼ਨ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰਖੇ ਜਾਣ" ਵਿਰੁਧ ਰੋਸ ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਤਾਤਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੱਤ ਨੇ "ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ" ਕਰਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਏ ਜਾਣ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਚੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਇਜ਼ਾਰਾ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੇਰਠ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਵੱਲ ਸੀ। "ਇਨਕਲਾਬ, ਜਿੰਦਾਬਾਦ!" ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸੈਂਟਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ "ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ ਦੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ੀ ਕਤਲ" ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।<sup>੨੩</sup>

ਇਸ ਦਲੇਰਾਨਾ ਐਕਸ਼ਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਦੀ ਯਾਦ ਸੋਜਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਾਇਲਾਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

"ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਜੁਲਮ, ਜਬਰ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟਪ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਰਾਜਕਤਾਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਟੱਕੜ ਲੈਣੀ ਆਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਵਾਇਲਾਂ ਦਾ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੱਥ, ਜਦੋਂ ਉਹ (ਫਰਾਂਸੀਸੀ) ਅਸੈਂਬਲੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚ) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਕੁਝ ਅਸੈਂਬਲੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫੱਟਣ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਤਭਾਵ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਇਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ 'ਬੋਲੋ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੜਕਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।' ਉਹਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਉਹਨੇ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ-ਫ਼ਰੀਬਾ ਉਹ ਜੁਲਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ ਸਨ।... ਉਹਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿਤੀ ਗਈ।"<sup>੨੪</sup> ਇਉਂ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਇਲਾਂ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਸਿੱਧ ਲਈ ਸੀ।

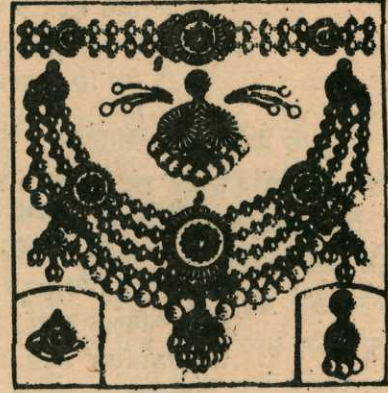
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਉਤੇ ਪਰਸਿਧ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੇਰਠ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਜੇ ਚੱਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਜੇ ਚਲਦਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ੨੩ ਮਾਰਚ ੧੯੩੧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ੭.੪੫ ਵਜੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕਰਾਚੀ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਰਵਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਗਾਂਧੀ-ਇਰਵਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਤੱਕ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਕਢਿਆ।

ਮੌਤ ਦੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਹਿੰਦੋਵੇਧਕ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾ ਵਲੋਂ ੨੩ ਮਾਰਚ ੧੯੩੧ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਜੱਜ ਮੈਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ:<sup>੨੫</sup>

"ਅਸੀਂ ਅਜ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਸੀਰੀ ਪਰਛ ਵੇਂ ਹੇਠ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਹਾਂ — ਸਾਡੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸਾਡੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੇਤਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਤਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਇਕ ਅਤਿਅੰਤ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਿੱਟੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਇਕ ਫੁਜ਼ਦਿਲਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਬਹਾਦਰ ਲੋਕ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਜਬਰ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੀਹਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਜੇਰਾ ਅਤੇ ਹੌਸਲਾ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।

'ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

'ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।



ਸੋਨੇ ਦੇ ਲੁੱਟੇਸਟ ਤੀਜਾਈਨਾਂ ਇੱਕੋ ਗੱਟਿਏ  
ਭੁੰਦਾਉਣ ਲਈ

ਸੋਨੀ ਐਂਡ ਸਨਜ

**SONI & SONS**  
**JEWELLERS**

Specialist in East Indian Jewellery

6524 MAIN ST. ( AT 49th. Ave.)

VANCOUVER, B.C.

PHONE 324-1012

**RES. 327-0783**

ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡੀਫੈਂਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਅਫਸ਼ਜ ਦੀ ਤਾਰ ਜ਼ਿਲਾ ਸੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ, ਅਗੇ ਪੁਚਾਉਣ ਲਈ, ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਤਾਰ : ਸਰਦਾਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਬਰੋਡਲਾ ਹਾਲ, ਲਾਹੌਰ।

ਅਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਡੂੰਘਾ ਸਦਮਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਮੇਰਨ ਕੇਸ ਦੇ ਕੈਦੀ।"

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦ-ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸੱਭੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪਖੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗੀ, ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਜੇਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਮਗਰੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੈ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਧਨਵੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਘੇ ਹੋਏ।

ਇਉਂ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਮਾਤਭੂਮੀ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰੀ। ਆਪਣੇ ਬਹਾਦਰੀ-ਭਰੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨਿਆਂ ਉਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।



**FOR**  
**LIFE INSURANCE**  
**EDUCATION PLAN**  
**MORTGAGE PLAN**

**Retirement registered Saving Plan**  
**and all other kinds of insurance**

**Contact**

**DALJIT SANDHU**

ੴ

**National Life of Canada**

Suite. 501, 1155—West Pender Street  
Vancouver, B.C. Phone: 685-7231

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਥੀਮੇ ਨਈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਖਾ  
ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਦਾਰ ਸਹਾਇਕ:-

**ਦਲਜੀਤ ਸੰਘੂ**



**OFFICE:**  
**685-7231**

**RESIDENCE:**  
**278-0491**

# ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ

ਸਾਧੂ

ਗੁਰਜੀਤ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਡੈਡੀ ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਮੁੜ ਆਏ ਸਨ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਲ ਭਰ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚਿੰਨੀ, ਤਾਰ ਜਾਂ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੇ, ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮੁੜ ਆਏ— ਗੁਰਜੀਤ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਗੁੰਝਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਮਾਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਫੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਦੱਬ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨਾਲ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਡੈਡੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਿਸੇ ਇਨਤਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਦਾ ਡੈਡੀ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਕਦੀ ਵੀ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰਜੀਤ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ। "ਡੈਡੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੱਹਤਤਾ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਵਰਗੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵੱਡਾ ਗਿਣਦੇ ਹੋ?" ਗੁਰਜੀਤ ਬੜਾ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਉਹਦੇ ਡੈਡੀ ਲਈ ਉਹਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣਾ ਅੱਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰਜੀਤ ਦਾ ਡੈਡੀ ਉਹਨੂੰ ਝਾੜ ਝੰਬ ਦਿੰਦਾ, "ਤੂੰ ਕਾਕਾ ਬਾਹਲਾਂ ਤਹਾਂ ਨਾ ਉਠਿਆ ਕਰ, ਕਿਤੇ ਬੁਰਾ ਡਿਗੇਗਾ। ਤੂੰ ਅਜੇ ਕੱਲ ਦਾ ਛੋਕਰਾ ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਸਨ, ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਕਈ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਜਤ ਸਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਵਾਂਗ ਏਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ। ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਆ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਮਹਾਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਵੇਂ। ਪਰ ਤੂੰ, ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਦਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਨੈਂ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ

ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।" ਗੁਰਜੀਤ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਪਾ ਦਿੰਦਾ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰਜੀਤ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਬੜੇ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦਾ, "ਦੇਖ ਡੈਡੀ ਆਪਾਂ ਇਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਥੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਵੀ ਆਪਾਂ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਖਾਲਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਾਰਾਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰਾਮ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੱਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਖੀਰੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਤੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਰਲਵੇ ਪੜਿਆਂ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਰਕ ਬਣਾ ਰੱਖੀ ਹੈ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਜੀਤ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸਹੀ ਵੀ ਲਗਦੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਪੈਂਤੜਾ ਬਦਲ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਹੀ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਹੋਣਾ। ਪਰ ਪੁੱਤ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਏ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਭ ਕੁਝ ਏ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀ? ਤੇਰਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਇਥੇ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਤੂੰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ ਥੋੜਾ ਬਾਹਲਾ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਆ ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਆ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਦਿੰਦਾ ਫਿਰੇ, ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਕਲ ਆ ਗਈ ਆਪੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।" ਤੇ ਉਹ ਗੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾ ਕੇ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਗੁਰਜੀਤ ਦੀ ਮਾਂ ਜਿਹੜੀ ਅਕਸਰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਬੱਲ ਪੈਂਦੀ, "ਪੁੱਤ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗੀ ਦਾ। ਦੇਖ ਸੁਹਣਿਆਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ ਹੁਣ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀ ਖੋਰੀ ਖੋਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸੱਭ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਬੁੱਢੇ ਬਾਰੇ ਸਾਡਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਬਣੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਲਈ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ

ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਕੁੜੀ ਟੱਲ ਲਿਆਉਣੀ ਆਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਲਗਿਆ ਕਰ ਸੁਹਣਿਆ।" ਗੁਰਜੀਤ ਮਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰ ਕਹਾਣੀ ਸਮਝਦਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨਾ ਡੌਲ੍ਹਦਾ।

ਉਹਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਇੱਕਲੇ ਬੈਠੇ ਫਿਕਰਾਂ 'ਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਤੋਂ ਆਸ ਨਾ ਲਾਹੁੰਦੀ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੰਦੀ, "ਅਜੇ ਨਿਆਣਾ, ਖੂਨ ਗਰਮ ਆ ਆਪੇ ਸਮਝ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਰਜੀਤ ਦੇ ਡੈਡੀ, ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।" ਦੋ ਬੁੱਢੇ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਪੁੱਤ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਝੁਰੜੀਆਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਗੁਰਜੀਤ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮੌਮਤਾ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਗੁਰਜੀਤ ਘਰ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੌਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮਾਂ ਤੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਡੈਡੀ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਵੀਕਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਧਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਕ ਖੂੰਡੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਿਲਕੁ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਗੁਰਜੀਤ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁੱਝ ਇਕ ਸੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਹਰੋਂ ਉਹਦੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਆ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਹਸੋਈ ਵਿਚ ਚਾਹ ਬਨਾਉਣ ਚਲੇ ਗਈ। ਗੁਰਜੀਤ ਵੀ ਉਠ ਕੇ ਮਾਂ ਕੋਲ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਚਾਹ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੌਂਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਦਮ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪੁੱਤ ਦੇ ਗੱਲ ਲਗ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਗੁਰਜੀਤ ਨੇ ਡੈਡੀ ਭਰ ਆਇਆ ਉਹ ਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬਹਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, "ਮਾਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਆਏ?" ਪੁੱਤ ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਹਨੇਰ ਵਰਤ ਗਿਆ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਨਕਸਲਵਾੜੀਆ ਹੈ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ। ਪੁੱਤ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਠਾਣੇ ਲੈ ਗਏ। ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਟਿਆ ਮਾਰਿਆ ਤੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ਸੀ। ਰੋਂਦੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਪੁੱਤ ਮੇਰੀ ਵੀ ਲਾਹ ਪਾਹ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਕੁਝ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਏ।" ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੰਮਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰਜੀਤ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪੀੜ ਪੀੜ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਾਂ ਦੇ ਮੌਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਪਲ ਕੁ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਉਹ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਾਰ ਦੜਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੌਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਖਿਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਲੂਣੇ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹਦੇ ਫਰਜ਼ ਹਥੋੜੇ ਵਾਂਗ ਉਹਦੇ ਜਿਹਨ ਤੇ ਆ ਆ ਕੇ ਵਜਦੇ ਰਹੇ। ਜਿੰਦਗੀ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਾਰਦਾਤ ਉਹਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਹਸਦਿਆਂ ਜ਼ਰ ਲੈਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਦਾ ਡੈਡੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਦੀ ਸੌਚਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਖਾਂਦਾ, ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਖਿਆਲਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਪਲ ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਹਿਟਲਰਾਂ ਦੇ ਸੀਰਮੇ ਪੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੀ ਇਕ ਪਿਆਰ—ਭਿੱਜੀ ਅਵਾਜ਼ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਡੈਡੀ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਫਿਕਰ ਤੇ ਗਮ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਚਿੱਤਰ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰੰਗ ਕੁਝ ਫਿਕੇ ਪਏ ਤੇ ਚਿਹਰੇ ਥਲਿਉ ਚਮਕੇ। ਮਾਂ ਉਠ ਕੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈਂਦਿਆਂ ਬੋਲੀ, "ਮੈਂ ਨਿਕਰਮੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਦਸ ਬੈਠੀ, ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਤੇ ਮੁੜਿਆ ਈ ਨਾ, ਜਿਉਂ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਫਿਕਰ 'ਚ ਬੈਠੇ ਅੱਧੇ ਹੋਏ ਜਾਈਏ। ਆ ਸੋਹਣਿਆ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਬਾਹਲੀਆਂ ਦਿਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਈਦੀਆਂ।" ਮਾਂ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਫੇਰ ਫਿਸ ਪਈ। ਗੁਰਜੀਤ ਦਾ ਡੈਡੀ ਸੋਟੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸੌਫੇ ਤੋਂ ਉਠਦਾ ਬੋਲਿਆ, 'ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਹ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਨਾ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਈ, ਜਾ ਇਕੋ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਚੇਤੇ ਕੀਤਿਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਆਪੇ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਗੇ।" ਗੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਵਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਬੁੱਢੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚਮਕਦੀ ਦਿਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਵਰਗਾ ਖਾਰਾਂ ਪਾਣੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਮਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਰਸੋਈ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਿਆ।

(Burnaby, B.C.)

ਇਕ ਨੋਟ:

ਮਾਰਚ 1961, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਦਿਨ, ਸਾਥਿ ਮਨਾਈਏ। ਪੰਜ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਖ਼ੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ 1661 ਨੇਪੀਅਰ ਸਟਰੀਟ, ਸ਼ਾਹ ਇਨ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਕ ਫਿਲਮ "ਮਰੀਆ"- ਇਕ ਟੀਏ ਏ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਤੀਵੀ-ਇਕ ਸਲਾਈਡ ਟੇਪ ਸ਼ਾਤ ਪਾਤ ਤੇ, ਇਕ ਹੋਰ ਟੇਪ ਜਪਾਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼, ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਸੈਰਟ (ਬਿੰਬ C-24) ਤੇ ਸੱਭ ਖਾਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ, ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਆਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।



# ਜੋਤਿਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਜਾਣੋ

ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਵੋ ਅੱਜ ਹੀ ਸਲਾਹ ਲਵੋ

ਮਿਮਿਸ਼ ਮੁੰਡੇਲਾ 251-3697

Mrs. Madella - Spiritual reader and adviser. Palm and tarot card reading. She will help you with your problems in business, health, love affairs, sickness, where others have failed. Special reading by mail with free monthly horoscope. Send \$10.00, date of birth and year to - Mrs. Madella. P.O. Box 69784, Station 'K', Vancouver, B.C. V5K 4Y7.

**TELEPHONE: 251-3697**

## U-DAY APPLIANCE REPAIRS

ਕੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਿਜ਼ ਲੀ-ਮਸ਼ੀਨ:

- \* ਫਰਿਜ
- \* ਸਟੋਵ
- \* ਤਰਾਇਰ
- \* ਵਾਸ਼ਰ

ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ? ਮੁਸ਼ੀਬ ਲਈ ਫੌਰ ਕੋ:

ਉਦੈ ਕੋਰੋਟਨਾ  
522-7347

FRIGDES, FREEZES, RANGES, WASHERS & DRYERS

- MOST RELIABLE SERVICE •
- at
- REASONABLE RATES •

Ask for UDAY KOROTANA Phone 522-7347

If you are looking for

- \* Quality
- \* Price
- \* After Sale Service when buying your car contact



ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਖਰੀਦਨ ਜਾਂ ਟਰੇਡ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੁਲਦੀਪ ਜੰਡੇ ਨੂੰ ਕਾਰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੋ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ।



Kuldeep Singh Jhand  
Res. 524-4137  
324-8772



OFFICE **521-7731**

**WESTMINSTER  
CHEVROLET-OLDSMOLILE  
12 Street & Queens Ave.  
New Westminster**

ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਲਿਜ਼ੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ:

- ਹੈਂਡ ਬਰੈਕ
- ਚਮਕੇ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ
- ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਪਿੱਤਲ ਦੀਆਂ ਕਨ-ਕਿਰਤਾਂ
- ਲੌਕਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ



ਤਾਰਤੀ ਗੌਸਰੀ

- ਬੈਂਡ ਰੁਮ ਸੁਈਟਸ
- ਏਸਟਾਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ
- ਕੋਫੀ ਟੇਬਲ
- ਕਿਰਨੰਟ ਸੈਂਟਸ

**ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਰਾਨ**

## SURAN ENTERPRISES LTD.

IMPORTERS - RETAILERS

33765 Essendene Avenue,  
Abbotsford, B.C.  
853-4971

Prop.: Joginder Singh Suran Res. 859-3574

# ਵਾਮਿਉਲਿਟੀ ਮਸਲੇ

- ਉੱਜੜ ਰੋਸਾਂਤ

ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਮੈਂਕੂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਰਿ-  
 ਵਾਰ 3 ਅੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ  
 UNITED WAY TASK FORCE ON FAMILY VIOLENCE  
 ਵੱਲੋਂ ਸਬੋਈਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ (NON-  
 ENGLISH SPEAKING) ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 3 ਅੱਧਰ ਆਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਧਾਉਣਾ ਵਰਗਾ  
 ਸੀ। ਮਦਰਾਸੀ - ਨਰਠਲ ਈ. ਸੀ., ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਅਤੇ ਆਰਿਠਿਆ ਲਈ ਮਦਦਗਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਵੈਨ-  
 ਕੂਵਰ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਮਦਦਗਰ, ਇੰਮੀਗਰੇਂਟ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਕਾਨੂੰਸੀ ਮਹਾਇਤਾ ( ਕੀਰਲ ਦੇਤ ),  
 HUMAN RESOURCES ਦੇ ਮਹਿਰਮੇ ਮੋਜ਼ੈਕਾ MOSAIC, SURREY - WHITE ROCK  
 FAMILY DEVELOPMENT ASSOCIATION, TRANSITION HOUSE (VANCOUVER),  
 U.B.C. SCHOOL OF SOCIAL WORK, WOMEN RESEARCH CENTRE, YWCA,  
 SOCIAL PLANNING DEPT. (VAN.) ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਿੱਧਾ।

ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ  
 ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ (NON-ENGLISH SPEAKING FAMILIES)  
 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 3 ਅੱਧਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਘੱਤਕ ਸਿਰਫੇ ਸਮਾਜ ਸਮਾਜ ਵਿਚ  
 ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਵਿਗੜੇ ਵਿਗੜੇ ਮਸਲੇ ਮਸਿੰਠੇ  
 ਹਨ ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟੈਮਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -  
 ਸਿਰਫੇ ਮਸਲੇ ਸਮਾਜ ਕੈਂਕੇਡੀਅਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਂ ਸਾਹਿੰਦੇ।

ਸ਼ਬਾਨ ਦੀ ਸਾਹਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਾਮ ਸਮਾਜ ਸਮਿ-  
 ਠਿਆਰ ਕਾਹਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰਕੀਅਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਟੈਨੀਸੀਆਂ  
 ਸਿਰਫੀਆਂ ਇੰਮੀਗਰੇਂਟ ਅਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਕਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ  
 ਪਰ ਸਰੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਲ ਵਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਮਦਦਗਰ  
 ਵਾਰੇ ਸਾਹਕਾਰੀ ਇੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਮਿਠਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਠਗਾਂ ਨੂੰ ਸੋਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ  
 ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਠਗਾਂ ਨੂੰ ਮੱਧ ਉੱਲੇ ਕਰੀਂ ਕੀਤਾ  
 ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਮੇਰੇ ਸਿੰਮੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਸਲੇ  
 ਉੱਤੇ ਸਾਹਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਠੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਹਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਲ ਕਾਲ  
 ਜੀ ਇਹ ਵੀ ਵੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇੰਮੀਗਰੇਂਟ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ  
 ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਕੀ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਅਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ  
 ਸਿੱਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਦਾ ਸਿੱਕਰ ਕਰਨਾ ਇੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ  
 ਕਿ "ਕਰੂਲ ਆਠ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕ" ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਕ ਸਟੱਡੀ ਦਾ ਕੇਰਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ  
 ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਰ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਤਿੰਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ  
 ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਾਲ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕ ਸਿੱਧਾਦਾ ਮੱਠੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ  
 ਹੱਲ ਕੱਠਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਮਾਜ ਸਮਾਜਿਕ ਟੈਨੀਸੀਆਂ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਇਸ  
 ਮਸਲੇ ਤੇ ਸਿੱਖਲਾਈ ਦੀ ਤੌਰ ਕੇਂਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ - ਅਤੇ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ  
 ਗਿਆ ਕਿ ਟੈਨੀਸੀਆਂ ਸਾਪਏ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਚੁੱ ਵਰਤ ਕਦਾ ਕੇ ਟੈਨੀਸੀ ਦੇ  
 ਖਰਚ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ।

ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਆਰਿਠਿਆਂ ਦੀ ਕੇਖ ਕਾਲ ਲਈ  
 ਉਹਨਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆਹਿੰਦੇ ਹੋਣ - ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੀਂ ਸਿੱਧੀ  
 ਸਿਰਫੇ ਕੁੱਝ ਖਾਸ ਸਮਾਜ ਇੱਥੇ ਨਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ  
 ਕਿ ਹਰ ਇੰਮੀਗਰੇਂਟ ਅਤੇ ਸਮਿਠੀ ਨੂੰ ਆਰਿਠਿਆਂ ਦੀ ਕੇਖ ਕਾਲ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ  
 ਸਹਾਇਤਾ - ਖਿਲਾਂ ਰਿਗਾਇਲ ਦੀ ਸਹਤ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਆਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਅਧੀਨ - ਜੇ ਕੋਈ ਇਮੀਗਰੈਂਟ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਜੋ ਇਥੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਉਸ ਨੂੰ ਏਸ ਨਿਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਵੈਲਵੇਅਰ ਉੱਤੇ ਆਇਰ ਤੋਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਮੀਗਰੈਂਟ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਨਤੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਸਾਨ ਹੋ ਸਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਏਸ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵੈਲਵੇਅਰ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੀਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਮਿਗਰੈਂਟ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਇਮਿਗਰੈਂਟ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦੀ ਤੀਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ - ਜੋ ਉਹ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰਤਾ ਆਪਣੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਹਰ ਉਸ ਇਮਿਗਰੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਵੇਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਜਿਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਪਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋਵੇ ਇਮੀਗਰੈਂਟ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਰਭਰ ਇਮਿਗਰੈਂਟ ਤੀਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਪਰ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪ੍ਰੀਵੇਂਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੈਕਸ਼ਨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਈਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਕੇ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਹੀ ਇਹ ਖਤਰਾ ਅਤੇ ਆੜੀ ਧਾਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਏਸੇ ਅਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਵੇਦਿਤ ਦੇ ਕਾਲ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੀਵੇਂਟ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਆੜੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੀ ਸੰਵੇਦਿਤ ਕਰੀਏ।

# JOHN MOTIUK AND COMPANY

*Wish to announce that*

**MR. UJJAL DOSANJH, B.A., LL.B. Barrister, Solicitor and Notary Public**  
has joined our firm in the practice of law.

ਜੇਹਨ ਡੋਸਨਜ਼ ਮੋਤੀਉਕ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਇਹ  
ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ **ਉਜ਼ਲ ਦੋਸਾਨਜ਼**  
ਬੀ. ਏ. ਐਲ ਐਲ. ਬੀ, ਬੈਰਿਸਟਰ ਤੇ ਸੋਲਿਸਿਟਰ  
ਅਤੇ ਕੋਟਰੀ ਪਬਲਿਕ, ਨੇ ਸਾਡੀ ਫਰਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ  
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

at

## JOHN W. MOTIUK & CO.

BARRISTERS AND SOLICITORS

Kingsgate Mall  
Ste. 112 - 370 E. Broadway  
Vancouver, B.C. V5T 4G5  
879-7737

5000 Kingsway Plaza  
Ste. 345,  
Burnaby, B.C. V5H 2E4  
437-8684



ਪਿਆਰੇ ਵਤਨੀਓ, ਤੁਸੀਂ ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਤਨ ਨਾਲ ਸਾਝਾਂ ਨਿਭਾ ਕੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਆਵੀ  
 ਏ ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਵਸਦੇ ਮਿੱਤਰ - ਪਿਆਰਿਆਂ ਏ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘੀਆਂ ਧੜਕਣਾਂ ਸੁਖਲ ਕੇ 'ਤੇ। ਮੈਂਕੂੰ  
 ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪਰਚੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਮੈਂਟਰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੱਦ  
 ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਜੇਤ ਇਸ ਚੁੰਗ ਨਾਲ ਜਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰ  
 ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰ ਤੁਹੈ - ਮਨੇਂ - ਧੰਨੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੋਸਲਾ - ਅਫਜਾਈ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਕੁੱਝ ਫਰਜ਼ ਸਮਝੇਗਾ।  
 ਮੈਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ 'ਤੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ  
 ਮੋਹੁਦਾ ਵਤਨ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲੱਗੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਫਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਜਾਂਗਾ।

ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੀਰ  
 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

.... ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਵੱਖੀ ਉਮਰ ਭੋਗੀ ਤੇ ਕਦਾ ਜਿੰਦਾ ਕੇ - ਇਕ ਮਸਾਲ ਵਾਂਗ ਜਲਦਾ ਕੇ।

ਅਮਰੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ  
 ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਅਤੇ ਖੇਡੀਏ ਯਤਨ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਖੀਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ  
 ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਆਲਾ ਇਹ ਕਦਾ ਉਪਰਲੀ ਪੌੜੀ ਪੈਰ ਧਰੇ।

ਅਮਰਜੀਤ ਸੰਧੂ

204 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ

ਤੁਹਾਡਾ ਮੌਜੂਦਗੀ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਵੀਰ ਗੁਰਮੇਲ ਮਤਾਹਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਨਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ  
 ਛਪੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਢੰਗੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਪਰਚਾ ਆਰ ਆਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ  
 ਕੁੱਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾ ਕੇ ਪਰਚੇ ਮੈਂਕੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਵਤਨੇਂ  
 ਦੂਰ ਦੀ 'ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼ੁੱਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ।

ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗੁਜਰਾਲ

317 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਪੁਰਾ, ਮੋਗਾ

ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਅੰਕ ਮਿਲਿਆ। ਵਤਨੇਂ ਦੂਰ ਤੇ ਆਏ ਕੰਕੜ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਕੰਕੜ 'ਤੇ ਜੇਤੁ  
 ਬਣ ਲਿਕਲਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਆਹਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਕਮਲੇਰ ਸੰਧੂ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਅਫਸਰੀ  
 ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੰਦਲ

ਵੈਨਕੂਵਰ

ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਉੱਜੜ ਵੇਸਾਂਬੁ ਦਾ ਲੇਖ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵੀ। ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ  
 ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਤਮਾਚਾ ਹੈ, ਉੱਝ ਢੀਠਤਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਨੇ ਚਾਰੇ ਨਾ। ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ  
 ਦੀ ਕਵਿਤਾ "ਕਵਾਂ ਸਾਲ" ਅਤੇ ਸਰਵਣ ਬੋਲ ਦਾ ਲੇਖ "ਵੈਲੀਵਿਯਨ ਕਮਰਲਲ" ਵਧਨਦਾਰ ਹਨ।  
 ਚਰਚ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਤੋਂ ਸੰਖੇਪ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਰੇਗੇ  
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਪਰਚੇ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਵਧੇਗੀ।

ਗਿੱਲ ਅਵਤਾਰ

ਕੈਨੇਡਾ, ਅਲਬਰਟਾ



# ਵਤਨੋ ਦੁਰ — ਕੁਝ ਸੁਚਨਾਵਾਂ

● NEW ADDRESS OF WATNO DUR:—P.O. Box 67681 Stn. "O"  
Vancouver, B.C. V5W 3V2

● ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਸੁਚਨਾ ਛਪੀ ਸੀ:

“ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ (5000) ਡਾਲਰ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੀਦਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਲਈ 1978 ਤੇ 1979 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਆਏ ਚੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਸਮਤਿਛਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਲਦਾ ਰੋਹਗਾ।”

● ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੀ ਤਾਰਾ ਜ਼ਿੰਪੁ ਹੇਅਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀਹਨ ਗਤੀ ਹੋਰ ਲਿਖਿਆ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ਼ ਮਾਰਚ 78 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ:

"Further to the information page of our last issue, it was stated that one of the reasons for an increase in subscription rates was that we were not paid by the ex-publisher, the subscriptions received for the year 1978/79. It has been pointed out that by our contract of purchase for the publishing rights we promised to honor those prepaid subscriptions paid prior to December 31, 1977."

● ਜੇਹੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਬਦਲੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਪਤਾ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਨਾ ਭੁੱਲੋ।

● ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਸ਼ਾ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਦੇ ਹਰ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ ਕੈਨੇਡੀਅਨ-ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਹਣੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਕਸਰ ਮੰਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੈਨੇਡੀਅਨ-ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹੋਵੇ; ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਇਕੋ ਮਤਿਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਖ਼ਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਈਸੇ ਕਰਕੇ ਵਤਨੋ ਦੁਰ ਦੀਆਂ ਸੁਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਬੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਾਰਨੀਵੀਆਂ ਜਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਂ ਨਰੁਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।

# ਮਾਨਕ

ਸੁੱਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ



ਮਿੱਠੀ ਸਖਾਈ ਕਾਲਮ

ਚਰਨ ਅਚਾਰਨ ਹੀ ਮੈਂਨੂੰ ਸੇਫਵੇ 'ਚ ਮਿਲ ਪਿਆ।  
 " ਸੁਣਾ ਫੇਰ ਵਿਵੇ ਆ, ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਘਰ ਲੈ ਲਿਆ"  
 " ਹਾਹੇ "  
 " ਫੇਰ ਪਾਹਈ ਕਦ ਏਈ ਨੇ "  
 " ਪਾਹਈ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਮੈਂ ਮੱਝ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਸੇ ਇਨ ਘਰ ਆਈ ਪਾਹਈ ਲੈ ਲਈ " ਉਸ ਦਿਲਾ  
 ਜਿਹਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।  
 " ਪੰਜ ਸੌ ਮਿਟੇ ਇਧਰਲੀਆਂ ਉਧਰਲੀਆਂ ਆਰ ਜਦ ਮੈਂ ਜਾਣ ਲਈ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿਛੋਂ  
 ਅਚਾਰਨ ਆਰ ਕੇ ਕਿਹਾ  
 " ਸੱਚ ਘਰ, ਜੇ ਕੋਈ ਖੇਸਮੈਂਟ ਵਿਭਾਏ ਤੇ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੱਸੀ "  
 " ਕਿਉਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਭਈ, ਹਾਏ ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਘਰ ਲਿਆ " ਮੈਂ ਕਿਹਾ  
 " ਘਰ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਘਰ ਦੀ ਵਿਅਤ ਏਈ ਕਿੰਨੀ ਆਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ, ਹਾਏ ਆਖੀ  
 ਸਾਫ਼ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਘਰ ਵਿਭਾਏ ਤੇ ਚਾਰ ਏਈਏ ਤੇ ਆਪ ਵਿਸੇ ਖੇਸਮੈਂਟ 'ਚ ਸਾਰ ਕਈਏ।  
 ਫੇਰ ਜਦ ਹੱਥ ਸੁਖਾਫਾ ਹੋ ਗਿਆ ਘਰ 'ਚ ਮੁੜ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ  
 " ਘਰ ਹੀ ਆਫ਼ ਦੇ ਆਫ਼ ਠਹਿਰ ਕੇ ਲੈ ਲੈਣਾ " ਮੈਂ ਕਿਹਾ।  
 " ਉਏ ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਪਤਾ। ਸੁਗੰਠ ਨਹੀਂ ਜੀਣ ਦਿੰਦੇ। ਆਖੇ ਤਿੰਨ ਆਫ਼ ਤੋਂ ਭਾਏ ਏਥੇ ਆਏ  
 ਨੂੰ, ਹਾਏ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਹੋਇਆ।

**NOW—A LIFE INSURANCE POLICY THAT  
 GUARANTEES EVERY CENT OF  
 YOUR MONEY BACK**  
 anytime you ask — after premiums have been paid  
 and the policy has been in force for two years.

SAVE MORE INCOME TAX THROUGH R.R.S.P.

**For further information please feel  
 free to call any one of us without  
 obligation:**

We also provide various other forms of insurance, such as:

- Investment plans
- Mortgage Insurance
- Children's Educational Plans
- Accident & Sickness policy
- Registered Retirement Savings plans
- Travel insurance
- Annuity Plans, etc., etc.



**BAKSHISH S. DHILLON**  
 B.A. B.T.  
 Sales Representative  
 Res. 873-3194



**RUPINDER AZAD M.A.**  
 Unit Supervisor  
 Res. 430-1924  
 438-9146

**SEABOARD LIFE INSURANCE COMPANY**  
 202 - 4640 No. 3 rd. Richmond, B.C.  
 Office 273-2961

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ

ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ

ਅਤੇ

ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ

ਟੱਕਰ

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ

"ਮੈਂ ਭਾਈ ਤੈਨੂੰ ਪੌਂਡ ਦਾ ਨੌਟ ਨੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ ?"

"ਤੇ ਮੈਂ ਦਸ ਪੈਨੀਆਂ ਟਿਕਟ ਦੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਨੌਂਬੇ ਪੈਨੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ?"

ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਚਿੱਪ ਚਿੱਪ ਕਰਦੀ ਇਕ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਬੱਸ ਵਿਚ ਬੁਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦੀ ਅੱਧਖੜ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੰਡਕਟਰ ਨਾਲ ਜਾਲੰਧਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਭਾਨ ਦੇ ਘਟ ਮੌੜਣ ਦੇ ਸੱਕ ਵਿਚ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਭਾਨ ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫਿਰ ਯਿਣ ਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੀਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਅੱਧਖੜ ਭਾਰਤੀ ਜਿੱਦੀ ਜਿਹੀ ਇਸਤਰੀ ਉਤੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੁੜਬੁੜਾਈਆਂ :

"ਫੂਲਿਸ਼ ਓਲਡ ਯਾਊ।" (ਖੜਕੂਫ ਖੱਲੜ ਝਾਂਡੀ)

"ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੁਕਾਨ-ਦਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਛ ਲਿਆ ਹੈ।" ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਰਗਾ ਫੜੀ ਖੜੇ ਕੋਈ ਸੱਤ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਦੁੱਧਦਾ ਥਾਂ ਵਿਖਾਇਆ। ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਜਬਾਨ ਦੀ ਔਕੜ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ੧੪ ਸਾਲ ਦੇ ਪੌਂਡੇ ਜੀਤੂ ਨੂੰ ਸੇਰਾ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ

ਜਿਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਗਵੇੜ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਮੁਰਗੇ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਦਸ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਗੱਲ ਅਪੜਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਪੈਸੇ ਲਏ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜੱਚਦਾ ਉੱਤਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਪਾਸੋਂ ਖੰਭ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਰਗਾ ਮੋੜਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਤਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਫ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਰੱਥ ਜਿੰਡੀ ਲੰਬੀ ਕਤਾਰ ਨਜ਼ਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੇ ਜਿਥੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੇ ਖਾਤਾਉ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਖਰਚਾਪਨ ਲੈ ਆਂਦਾ ਉਥੇ ਖਾਹ ਰਹੀ ਦੇਰ ਕਾਰਨ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬੀ ਦਾ ਲੰਬਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਘਿਰਣਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁਣ ਗੱਰੇ ਹੰਗ ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉੱਘੜ ਆਏ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਮੁਰਗਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਸਾਹੀ ਗਿਝ ਗਝਈ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪੌਂਡਾ ਬੇਬਸੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗਹੂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਖਰ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਪੜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਬੇ ਸੰਬੰਧੀ ਉਚਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ੧੪ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਇਸ ਪੌਂਡੇ ਨੇ ਜੁਆਕ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੱਕੀ ਦਾ ਟੁਕ ਖੋਟਣ ਵਾਲੇ ਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਝੱਪਟ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਰਗਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖੋਹਦਿਆਂ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਚੀਕ ਜਿਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਖਿਆ :

"ਓਲਡ ਯਾਊਲ।" (ਬੁੱਢਾ ਉੱਲ੍ਹ)

ਛਿੱਧਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੁੰਡਾ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਚਿੱਥ ਪਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਦੁੜਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਕੋਟ ਦੀਆਂ ਜੋਬਾਂ ਵਿਚ ਅੜਾਈ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜਵਾਰੀਏ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਪੌਂਡੇ ਦੀ ਪੈੜ ਕਢਦਾ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤ ਗਿਆ।

ਪਿਛਲੇ ਸੁਕਰਵਾਰ ਸਾਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਹੋਈ ਬੱਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੀਬੀਆਂ ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਲਫਾਫੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਵਧ ਪੌਂਡ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੁੱਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੂਹਣੀ ਤੀਕ ਚਾੜੀਆਂ ਸੌਨੇ ਦੀਆਂ ਵੇਗਾਂ ਦੀ ਫਣਕਾਰ ਨਾਲ ਉਹ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਲਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੀ ਪਰਚੀ ਕੱਢ ਕੇ ਵੇਖਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੌਂਡਾਂ ਦੀ ਲੋਰ ਵਿਚ ਫੁਟ ਕੁ ਅੱਗੇ ਧੱਕ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਲਿਕਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਾਲੇ ਪੌਂਡਾਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਬੀਬੀਆਂ

ਉਤੇ ਕੋਈ ਟੂਣਾ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਪੈਂਠਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕੱਕੜ੍ਹ ਘੜ੍ਹ ਬੋਲਦਾ ਸੀ । ਪੈਂਡਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਲਫ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਇਤਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤੀਕ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਘੰਸ ਘੰਸ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਬੱਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਘਿਣਾ ਦੀ ਕੁੜੱਤਣ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ ।

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਕੇ ਬੱਸ ਵਿਚ ਆ ਚੜ੍ਹੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮੱਗੇ ਦੀਆਂ ਤੀਆਂ ਲਾਉਣ ਉਤੇ ਅੱਡੀਆਂ ਤੀਕ ਮੱਚੇ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਜਿਉਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਵਾਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਚਰ ਸੰਬੰਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਪਾੜ੍ਹ, ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲ ਮਾਣ ਮੰਗੀ ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਝਾਕਣ, ਪਰ ਪੈਂਡਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸਤਾਈਆਂ ਮਾਸੀਆਂ ਕੀ ਜਾਣਦੀਆਂ ਗਿਆਨਾਂ ਕੀਹਦਾ ਮਾਸਤ ਹੈ । ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਉਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਮੋਢਾ ਹਲੂਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਲਵਾਏ ਦੇ ਦ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ :

“ਵੇਖ ਖਾਂ ਗੁੱਡੀ ਭਲਾ ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਨੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਕਟੇ ਆ ?”

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨੀਂ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਏਹਦਾ ।”

ਰਤਾ ਕੁ ਸੰਗਦੀ, ਰਤਾ ਕੁ ਭਿਜਕਦੀ ਅਤੇ ਭੋਰਾ ਕੁ ਖਿਝੀ ਹੋਈ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ।

“ਫੇਰ ਆਹ ਬੜੇ ਬੂਟ ਜਰਾਬਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਾਹਤੋਂ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਸੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਉਂ ?”

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਚਾਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਐਪਲ ਖਾਂਦੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਡੁੱਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਹੋਈ ਈਰਖਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸੁਹਲ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਖਰੂਵੀ, ਰੁੱਖੀ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਜੀਭ ਦਾ ਛਾਂਟਾ ਜੜ ਦਿਤਾ ।

ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਦੇ ਬੂਟ ਵਿਚ ਸੂਟਕੇਸ ਰਖਦੇ ਸਾਡੇ ਗਵਾਂਦੀ ਮਿਸਤਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸਰ ਨੂੰ ਟੀਟੂ ਟੀਟੂ ਕਰਦੀ ਪੁਲਸ ਦੀ ਕਾਰ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ । ਪੁਲੀਸ ਬਾਹਰ ਆਈ ਵੇਖ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਅਠਾਰਾਂ ਉਨ੍ਹੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਅੰਦਰੋਂ ਗੋਲੀ ਵਾਂਗ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਆਈ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਚੁੰਬੜ ਗਈ । ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਥੇਲੀਆਂ ਉਪਰ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪਾਵੇ ਰਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਨੂਠੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਸਿਪਾਹੀ ਅਗੇ ਕਰਦਿਆਂ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

“ਇਹ ਇੰਡੀਆ ਲਿਜਾ ਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ

ਕਰਦੇ ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜਮਾਤੀ ਗੁਜਰਾਤੀ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ । ਇਹ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ।” ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ । ਏਅਰਪੋਰਟ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਸਤਰੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਪੁਲੀਸ ਥਾਣੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਾਰ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਉਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਸੀ ।

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਉੱਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ । ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਰੋਜ਼ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੇਖਦੇ, ਸੁਣਦੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਚ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਲੁੱਕੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਉਪਰਲੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਜਾਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਲ ਨਜ਼ਰੀਆ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਖਰਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹੋ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਭਾਵ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪੈਸੇ ਉੱਤੇ ਜਾਨ ਦੇ ਸੁਕਦੇ ਹਨ । ਪੈਸੇ ਲਈ ਅਣਖ, ਇੰਜਤਾਂ ਦਾ ਲੜ ਵੀ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣ ਉੱਠਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਅਤੀ ਡਰਪੱਕ ਹਾਂ । ਆਦਿ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਾਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਵਧੇਰੇ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਮਾਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਇਸੇ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਮਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੱਜਿਤ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਮੁਰਗੇ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਵਿਚਲੀ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਮਰਦਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੱਲ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪਰੋਟੈਸਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ । ਜੇ ਬੱਸ ਵਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਘੱਟ ਭਾਨ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਅਤੇ ਮੁਰਗੇ ਵਾਲਾ ਖਾਧਾ ਸਾਰੇ ਸੁਹਣੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਸੰਬੰਧਤ



ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸਾਇਦ ਇਤਨਾ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ (ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਡੂੰਘਿਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਡੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਬੜਾ ਹੌਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਕਿ ਜੇਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਣਾ ਹੈ । ਜ਼ਬਾਨ ਨਾ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਟੁੱਟੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ । ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੀਕ ਇਹ ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ । ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਲੋਕ ਵੀ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਦੋਵਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਜਿੰਨਾ ਪਾੜਾ ਹੈ । ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨ ਹਨ । ਇਹ ਖੱਚੇ ਹਾਲੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਰਾਜਸੀ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਗਰਭ ਗਰਭ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਇਦ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਾ । ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰੇ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਬਿਸਕੁਟੀ ਜਾਂ ਰਸੋਂ ਤੀਏ ਰੰਗ ਕਾਰਨ ਪਿੱਛੇ ਪੱਕ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਮਰਾਜੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਜੱਟਲ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਲੇ ਤਾੜ ਤਾੜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ, ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਘਿਉ ਖਿਚੜੀ ਹੋਏ ਨੀਗਰੋਆਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕੇਵਲ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਬਿਆਣੇ ਭਾਰਤੀ ਨੀਗਰੋਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸਭਿਅਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਤੀਜਾ ਮਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ-ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਬੋਲਚਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ । ਮੁਰਗੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੌਤੇ ਦੇ ਮਨ ਉਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪਲ ਪਲ ਭਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਣਗਿਣਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਬਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਬੇਈਮਾਨ ਮਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਫਲ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਗਾਹਕਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਬਾਬਾ ਦਿੜਬੇ ਵਾਲਾ ਬੋਹੜ ਬਣਿਆ ਖੜਾ ਸੀ । ਤੀਜਾ ਮਸਲਾ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਅਗੇ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਹਨ । ਸੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ

ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੌਤੇ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਹਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਚਿੱਤੜਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਰੋਟੈਸਟ ਬਾਬੇ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ।

ਭਾਰਤੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਬੱਸ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਹਾਰ ਉਹਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ, ਨਾਲੋਂ ਜਦੋਂ ਮਸਲਾ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਵੇ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚੀਂ ਮੁੱਚੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵਾਲੀ ਪਰਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਆਉਂਦੀ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇੰਜ ਨਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੱਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਲੁੱਡੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਉਹ ਆਪ ਬੱਸ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁਨੀਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇੜਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ । ਜਾਂ ਕਹੋ ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਨਾਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਿੰਦਿਆ ਨਾਲ ਸਾੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਸਾੜੇ ਨੂੰ ਭਮੁਕਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੁੰਆਂ ਫੱਕ ਕੇ ਕਮਾਏ ਪੌਂਡਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹੋਣ । ਫਿਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਗਰਬ ਦੇ ਭੁਕਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਫੁਕ ਕਢ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ ।

ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਸ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ, ਮੁਰਗੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ, ਉਹ ਦੋ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਕੂਲੀ ਪੌਤਾ ਸਭ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਾਲਣਾ ਪੌਸ਼ਣ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਜੇ ਤੁਲਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਅੰਤਰ ਅੱਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅ-ਟੱਪ ਖਲੀਜ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੱਸ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਦੇ ਪਾੜੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਉਪਰ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਾਵਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਸਕੂਲੋਂ ਪਰਤ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਘਟ ਹੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ ਅੱਧਿਉਂ ਵਧ ਵਿੰਦਿਆ ਮਸਲ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਬੱਝਵੇਂ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਲੱਬਾਂ, ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨਪਰਚਾਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇੰਜ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਅਣਮਿਥੀ ਅਤੇ ਅਣਵਹਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ-ਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤੀ ਕੁੜੀਆਂ ਸਕੂਲੋਂ

ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਹਾਲੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਓਵਰਟਾਈਮ ਲਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਜੇ ਬੱਚੇ ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਬੋਝ ਬਲੇ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਕੋਈ ਚਿੱਠ ਪੈਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯੋਗ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਸੰਵਧਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ।

ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਬੜਾ ਘਟ ਅਵਸਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਹਾਲੀ ਵੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡ ਭਦੋੜ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨਾ ਹੀ ਭਦੋੜ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਕਲਪ ਹੈ।

ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੀ ਇਕ ਚਿੰਗਾੜੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁੱਥ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਲਾਂਬੂ ਹੋ ਨਿਬੜੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਭਦੋੜ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਝੁਲਸੇ ਜਾਣਗੇ।

ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦੱਬੀ ਹੋਈ, ਭੁੱਖੀ ਅਤੇ ਲਿੱਸੀ ਜਿਹੀ ਰੂਹ ਸਦਾ ਤੜਫਦੀ ਕਲਪਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਅਸਾਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੌਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਡੱਕਿਆ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਨਾ ਭੰਨ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਅਣਸੋਧੇ ਅਤੇ ਬੇਕਾਬੂ ਹੜ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਹੀ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਥਾਨਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਦੋ ਦੀਆਂ ਜੋਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੁੰਡੇ ਉਥੇ ਆ ਟਪਕੇ। ਹਾਲੀ ਮਸਾਂ ਦੱਸ ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇੰਜ ਹੀ ਦੋ ਦੋ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪੁਜ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿਤਾਬ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਜੋ ਘਰੋਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਪੱਜ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਦੋ ਦੋ ਦੀਆਂ ਜੋਟੀਆਂ ਬਣਾਈ ਛੱਜ ਦਾ ਉਹਲਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਅੱਡਿਆਂ, ਪਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਭਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਮੋਹਚੇ ਪੁਟ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਪੱਜ ਸੱਤ ਮਿੰਟ ਦੇ ਇਸ ਚੁੰਮ ਚਮਾਟੇ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਗਰਦ ਝਾੜਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਆਏ ਸਨ ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਮਗਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ

ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹਨਾਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨੂੰ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਕਮਾਦੀ ਵਰਗਾ ਉਹਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਝੁਲਕਾ ਦੇ ਲਿਆ। ਜੇ ਇਹ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਔਕੜ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਕੜੀ ਕਿਤਾਬ ਉੱਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ। ਉਂਜ ਵੀ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸਬਕ ਵਧੇਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਇਕੱਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਲਈ ਬੜੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ, "ਜਿਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਉ ਤਿਨਿ ਹੀ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਇਉ ॥"

ਦੀ ਹੇਕ ਨਾਲ ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੀਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੀਆਂ ਉਪਰ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਕਰ ਕੇ ਸਬੰਧ ਇਥੋਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਅਧਪੜ੍ਹੇ, ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਢਲ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਗੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਕੱਚਾ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਾਂਹਪੱਖੀ ਪੋਤਲਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਇਕ ਸਕਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਣਪੜ੍ਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਘਟੀਆ ਹੈ। ਸਰਮਾਏ-ਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਤ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਸਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉਪਰ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੁੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਡਾਰਮੂਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਲਿਖੀ ਘਟਨਾ ਮੇਰੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਵਖਿਆਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਰੀਆ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹੈਂਡਮਾਸਟਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਮਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ੧੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪੱਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਲ ਕੱਟ ਦਿਤੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਲੰਬੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਆਗਿਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਬੁੱਧ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਤੋਂ ਕੋਰੇ, ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਾਣ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮਗਰ ਮੌਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਦੁੜਕੀ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੈਂਡਮਾਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਜਵਾਨੀ ਸਮੇਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਵੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਜ ਨਾਲ ਸੋਣ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਕੇ ਨਾਲ ਵਾਲ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਰਮੇਸ਼ ਹਫ਼ਤਾ ਭਰ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਕੂਲ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਹਾਣੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਹੇਡਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੇ ਕੱਜੇ ਵਰਗਾ ਸਿਰ ਭੇਡੂ ਕੋਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਾ ਕੱਢੇ। ਹੈਂਡਮਾਸਟਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਰਮੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚਾ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਨ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕੋਣ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਮੇਸ਼ ਨੇ ਅਗੇ ਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਪੱਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਉਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ "ਸੰਨਤ" ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਾਸਟਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਦੀਆਂ ਧੁਰ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਨ। ਇਹ ਘਿਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੰਨੇ ਦੰਨੇ ਆਰੀਆ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੰਡਕਟਰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਖਬਰ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਲੰਬੇ ਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਗੋਰੇ ਮੁੰਡੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਦਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਹੈਡ-ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਉਤਰਣ ਲਗਿਆਂ "ਬਲੈਕ ਬਾਸਟਰਡ" ਕਹਿ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਸੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਰੁਧ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਲੰਬੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਰਮੇਸ਼ ਨੇ ਆਪ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਗੋਰੇ ਗੁੱਲੜਬਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨੁਝੇ ਖਾਧੇ ਹੋਣ। ਲੰਬੇ ਵਾਲ ਉਸ ਦੀ ਢਾਲ ਬੋੜਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਰਮੇਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਲੰਬੇ ਵਾਲ ਰਖਣ ਦਾ ਤਰਲਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜੋਟੀਦਾਰ ਗੋਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਗੁਣਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਹਾਣੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ "ਮਾਂ ਦਾ ਧੀਆਂ ਵਰਗਾ ਪੁੱਤ" ਲੱਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟੇ ਘਟ ਦੇਖਣ ਪਾਖਣ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੰਗੀਨ ਝਲਕਾਰੇ ਦਾ ਹੱਕਢਾ-ਹੋਣ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੱਧਰ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ।

ਰਮੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਬੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਮਖੌਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਇੰਜ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਗੋਂਗਲੂ ਵਰਗੇ ਟੋਟਣ ਤੇ ਖੱਟੀ ਫਿਫਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਅਰਥਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮਾਪੇ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮੀਂ ਭਾਈਆ ਲੱਖੂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਉਠਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵਿਸਕੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੁੱਜੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਏ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਈਆ ਲੱਖੂ ਅਤੇ ਭਾਈਏ ਦੇ ਬੇਲੀ ਦੋ ਦੋ ਹਾੜਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਲਗੇ "ਰੋਡੀਉ" ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਟੈਲੀ ਵਿਚਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨਾ ਲੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਈਏ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਟੈਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜ਼ਰਾ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਗੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਟੈਲੀ ਦੇ ਰੋਲੇ ਕਾਰਨ ਪੈ ਰਹੇ ਵਿਘਨ ਨੂੰ ਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈਆ ਲੱਖੂ ਇਕ ਹੀ ਘੁਰਕੀ ਨਾਲ ਟੈਲੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਚੁੱ ਚੁੱ ਕਰਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਬਿਸਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲੱਖ ਲੱਖ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ।

ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘੋਲ ਜਾਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਅਪਮਾਨ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਭਾਈਏ ਦੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਵਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਅਣਸੋਧਿਆ ਕਰੋਧ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਨੂੰ ਪੂਛੋਂ ਫੜ ਕੇ ਭੁਆਣੀਆਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੀ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਅੱਜ ਚੌਥੀ ਖਾਤ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹੈਡਮਿਸਟ੍ਰਿਸ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲ ਲਿਖਿਆ ਖਤ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਖਤ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦਸਣ ਉਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਖਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ। ਖਤ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਇੰਜ ਸੀ —

"ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਖਤ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਲਈ ਹਾਲੀਂ ਤੀਕ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੂਟ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਹਾਉਣ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਮੇਰੀ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਡੈਡੀ ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਕੱਛੀ ਪਾ ਕੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਹੀ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਨ ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਿਗੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਝੰਡਾ ਬਰਦਾਰ ਭਾਈਏ ਦੇ ਇਸ ਕਰਤੱਵ ਦਾ ਬੱਚੀ ਦੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਪਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤਚੇਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬੱਚੀ ਕੋਲ ਸਵਿੰਮਿੰਗ ਸੂਟ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਬੱਚੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਈਏ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਸਬੰਧੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗਵੇੜ ਲਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੱਚੀ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਬਿੱਜ ਪਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਕਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਛੱਪੜਾਂ ਟੋਭਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਜੇ ਫਿਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਰਗੇ ਸਾਫ ਅਤੇ ਨਿੱਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਉਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈਏ ਦੇ ਉਸ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਹਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜੀ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਆਮ ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਰਦੂ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਇਹ ਬੱਚੇ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੌਪ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਸੀਏ ਹਨ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਲ ਨਹੀਂ ਪਰੇਰ ਸਕੇ ਜਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ। ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਟੇਪ-ਰੀਕਾਰਡਜ਼ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਸ਼ੇ ਪੱਤੇ ਮਘਾਉਣ ਲਈ, "ਗੁਰਨਾਮ ਕਰੇ ਨੀ ਚਲ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰੇ।" ਵਰਗੇ ਲਚਰ ਗੀਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਉਪਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਰੋਅਬ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੀਕ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਵੀ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਮਨਫੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੇ ਪਿਆਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੱਥ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਥਵਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਉਪਰ ਪੈ ਰਹੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ

ਦੀਆਂ ਵੀ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਸੋ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਧੀਮੀ ਜਿਹੀ "ਗੁਰੀਲਾ ਵਾਰ" ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਸਬੰਧੀ ਕੀ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇਗੀ ?

ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮਰਦ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਰੋਧ ਉਹ ਵੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹਾਲੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਐਕੜ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਇੰਗਲਿਸ਼ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੀਕ ਉਹ ਕੰਮ-ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਮੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਆਪ ਸਿੱਧਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਦੋਂ ਤੀਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸੰਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ, ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਸਾਰੂ ਰੁਖ ਵਲ ਮੋੜ ਕਟੇਗਾ।

ਭਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਸ ਖੇਡ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਪਰਸੰਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਰੀ ਜਿਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਮਖੋਟਾ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਹੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਅੱਗੜ ਪਿੱਛੜ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਮਤਾਂ ਕੋਈ ਚਾਚਾ ਤਾਇਆ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ ਭਾਈਆ ਹੀ ਵੇਖ ਲਵੇ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨ ਵਲੋਲ ਪਾਵੇ ਡੈਡੀ ਦੇ। ਫਿਰ ਸੈਣਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੁੰਮਣ ਵਟਾ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੀ ਮਿੱਤਰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕੱਛੇ ਮਾਰੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੀਕ ਛੱਡ ਕੇ ਆਵੇਗਾ।

ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖੁੱਜਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਸੈਣਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਦੇ ਦਿਲ ਕਹਿ ਕੇ ਤਸਕੀਨ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਦੀਦ ਲਈ ਦਰਾਂ ਅਗੋਂ ਦੀ ਝੁੱਠੇ ਸੱਚੇ ਗੋੜੇ ਮਾਰਨੇ ਪੈਣ। ਇਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਡੇਵਿਡ ਅਤੇ ਜੂਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ (ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਦਾ ਸੌਂਕਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ) ਮਾਣਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦ ਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਹੀ ਘਿਣਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰਦਈ ਅਤੇ ਉਜੱਡ ਸਮਝ ਕੇ ਚੈਲਿੰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੀ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੂਝਵਾਨ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜ ਹੈ। "ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ" ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ "ਮਹਾਨ ਰਵਾਇਤਾਂ" ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਢੰਡੇਰਾ ਪਿੱਟਣ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜੀਂਦੀ ਵਾਜਬ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤਾਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਥੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਧਰਮ, ਕਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਜੋ ਹਾਲ

ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਰੋਜ਼ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀਆਂ "ਮਹਾਨ ਰਵਾਇਤਾਂ" ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂਹ ਘੜੀਸ ਨਾਲ ਪੌਂਡ ਹੁੰਝਣ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਪਰਾਪਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੁੱਤ ਧੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦਸ ਪੁੱਛ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰੋਲ ਧਨ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਝੂਠੀ ਫੁੱਫਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਗਣੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਦੇਣੇ ਇਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ ਦੀ ਕੋਈ ਅਮੁੱਲੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਝੂਠੀ ਸੱਚੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਜੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪਾਵੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਡ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਕਲਚਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪਰਾਪਤੀ ਦੀ ਰੰਗਦਾਰ ਟੋਪੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਗੀਨ ਖੰਭ ਨਹੀਂ ਟੁੰਗਦਾ।

ਸੋ ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਮਾਪੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਜਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਵੱਗਣ ਵਾਲੀ ਅਨੁੱਚੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਹਾਲਤ ਇੰਜ ਹੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਜੰਝ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੱਗਾਂ ਨੂੰ ਤਰਬੂਜੀਆ ਰੰਗ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਖੱਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਵਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਸਿਰਦਰਦੀ ਹਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਰਨਗੇ ਵੀ ਵਧੀਆ। ਸੋ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਮਾਪੇ ਵੀ ਬਦਲਦੇ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਚਲੀਏ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਤਨਾ ਕਠਨ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰੋ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਯੁਗ ਸੂਝਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ਖਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਰਸਾ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਗ ਦਾ ਦਾਗ ਵੀ। ਚੋਣ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕਰਨੀ ਹੈ।



# ਭਾਰਤੀ ਆਰਟ ਸਿਲਵਰਜ਼

ORIENTAL SILVER AND GOLD JEWELRY REPAIRING



New Store  
9:00 a.m. to 6:30 p.m.

## BHARTI ART JEWELLERS

Specialist in East Indian Jewelry Craftware

RASIK PAREKH  
Res.: 879-5610  
Store: 874-9448

865 Kingsway nr. Fraser  
Vancouver B.C., Canada

We Also Take Orders For  
Marriage Party Photos and Group Photos  
Contact Raj

INDIA'S FAMOUR TANDOORIE CHICKEN  
 SPECIAL NAAN SAMOSA BHATURA CHANNA  
**Weekend Special**  
**MAKKI—DI-ROTTI & SAAG**

**Raja**

RESTAURANT LTD.  
 (Licensed premises)

CATERING FOR  
 WEDDINGS & SMALL HOME PARTIES

For pick up  
 Phone 325-5014

Indian Sweets

7271 MAIN STREET (at 57th) VANCOUVER, B.C.

PHONE ANY TIME FOR  
 NEW & USED CARS and HALF TON TRUCKS



**MAJER  
 SINGH  
 DHALIWAL**  
 CAR SALESMAN

ਠੀਕ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਕਾਰ, ਵੈਗਨ ਜਾਂ ਪਿਕਅੱਪ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਆਦਿਕ ਤੁਹਾਡੀ  
 ਬਖਸ਼ ਸਹਜੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ  
 ਨੂੰ ਸਿਲੋ ਜੋ 641-LOUGHEED HWY. (NEAR LOUGHEED MALL)  
 COQUITLAM, ਵਿਚ ਕਾਰ ਸੇਲਜ਼ਮੈਨ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਵਾਰਡੀ ਲਈ ਪਾਰ  
 594-2838 ਤੇ ਫੋਨ ਕਰੋ। ਗੈਰੇਜ ਵਿੱਚ ਖੁੱਜੇ ਮੌਜੂਦ ਨੂੰ ਕੋਰੋ  
 ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੌਜੂਦ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੂੰ ਸਿਲੋ ਹੈ।



Bus.  
 937-7711

Res.  
 594-2838

**GARY PONTIAC—BUICK & GMC LTD.**

**Super Saver  
 Grocery Store  
 6236 Fraser St  
 Vancouver**

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਗਰੋਸਰੀ ਖਰੀਦ  
 ਲਈ ਸਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਆਓ ਤੇ  
 ਸਰੂਰੀ ਗਰੋਸਰੀ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਬੱਕਰੇ  
 ਦਾ ਅਜਾ ਮਟਿ, ਭਾਰੇ ਬੱਲਿਆਂ ਵਾਲੇ  
 ਖਰੀਦੋ ਤੇ ਇਆਹ-ਸਾਦੀਆਂ ਤੇ ਦੇਣ  
 ਲਈ ਇਟਾਲੀਅਨ ਗਿਫਟ-ਵੇਅਰ  
 ਵੀ ਸਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।



PAL

Time: 9 a.m.-9 p.m.  
 Seven days a week.

**Tel. Bus.324-1838,  
 Res.278-5802**

Buying, selling or trading berry farms,  
 homes, and for any other type of real  
 estate need contact:

**Block Bros. Realty Ltd**

32641 South Fraser Way, Abbotsford  
 853-6411 - Direct Line 524-2215



**PAUL GILL**

RES.: 826-9942

" NAME SAYS IT ALL "

# LOW-COST

**Appliances & Refrigeration Ltd**  
SALES & SERVICE

We specialize in repairs to all makes and models of:  
**WASHERS-DRYERS-STOVES-FREEZERS**  
**REFRIDGERATORS**  
**ELECTRIC WATER TANKS-DISHWASHERS**

- ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਖਿਜਲੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ - ਫਰੀਜ਼ਰ, ਡਰਾਇਰ, ਫੀਰਿੰਗ ਮੈਟੇਟ ਤੇ ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮਤੀ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਸਾਡੇ ਟੈਨ ਰੋ।
- ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਸੁਢਾ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਉ।



PARDHAN S. TAKHAR

**ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ**

Guaranteed Low Prices On:  
ADMIRAL - DANBY - GENERAL FREEZER PRODUCTS  
PHONE: 584-6372  
9630 - 121st Street, Surrey, B.C. V3V 7A7

**BUYING AND SELLING ANY TYPE OF PROPERTY?**

**FOR EXPERIENCED AND PROFESSIONAL ADVICE CONTACT:**

RES.:  
524-5276  
OFF.:  
872-0131



ਗੈਮਲ ਇਸਟੇਟ ਵਿੱਚ  
ਛੁਹਾਂ ਸਹਾਇ:  
ਨਾਇਬ ਬਰਾਰ

## NAIB S. BRAR

**MARS REALTY**

1437 Kingsway  
Vancouver, B.C.

ਡੈਲਟਾ ਵਿੱਚ ਗਰੋਸਰੀ ਦੀ ਭਰੀ ਦੁਕਾਨ  
ਪੰਜਾਬ

ਫੂਡ

ਸਟੋਰ 9435 ਸਕਾਟ ਰੋਡ, ਡੈਲਟਾ

ਫੋਨ: 588-4911

ਜਿਥੋਂ ਭੁੱਖਣ ਵੇਲੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਰੋਸਰੀ ਜਿਵੇਂ ਆਟਾ, ਦਾਲਾਂ, ਮਸਾਲੇ, ਤੇਲ, ਆਚਾਰ, ਥਰਮ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਏੱਧ, ਮੱਖਣ ਤੇ ਹੋਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਗਰੋਸਰੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਗਾਇਆਂ ਦੀਆਂ 8-ਟਰੈਕ ਟੇਪਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ  
ਦਸਤ ਖਿੱਚੋ ਜਾਂ ਫੋਨ ਕਰੋ!

**588-4911**

## GABA TRAVELS

4270 FRASER STREET  
VANCOUVER  
PHONE: 876-0812  
or 876-8121  
(RAVINDER GABA)



We have special groups going to INDIA, FIJI, HONGKONG and CHARTERED FLIGHTS to London.

Indian, Fijian and Canadian Passports are also arranged.

For your friends or relatives coming from India as visitors or immigrants, we have the following offices in India to serve you better:

1. NURMAHAL (Jullundur) phone 49.
2. ROXY HOTEL BLDG. (Jullundur) phone P.P. 5370 and 7018.
3. JANDIALA (Jullundur).
4. 5-L Connought Circus, New Delhi  
Phone 46459

Contact: Mr. Manohar Lal Gaba)

“ਮਾਗੇ ਮਾਗੇ  
ਦੇਖੀਏ...!”

ਇੰਕਤ ਕੀਮਤ ਸੋਢੀ



ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਸੰਕਾਰਥੀ ਵਰਗੇ ਅਮਰੀਕੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਤੇ ਜਿਹੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਕਸ ਜਿਹੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਰਲਨ ਦੇ ਚੇਰਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰੋਅੰਮ ਫੂਕੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੰਕਾਰਥੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪੈਣ ਲਗਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਢਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਡਰਾਮਾ ਇਹਨਾਂ ਲੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਖੋਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਕੁਝ ਇਕ ਸੰਪਰਦਾਇਕ-ਰੁਤੀਵਾਦੀ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਸ ਲੇਖ-ਬਾਰੇ ਵਾਵੇਲਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸੀ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਤਿਹਾਸ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕੋਝ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੀ ਕਿ 'ਸਾਡੀਆਂ' ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਹੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਸਾਡੇ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਤੇ ਫੇਰ 'ਸਾਡੀ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ' ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹੋਣ? ਇਸ ਵਧੀਕੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਕ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸੰਕਾਰਥੀਆ ਨੇ ਸਸਤਰ-ਧਾਰੀ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਕੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਵੀ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਸਾਲ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ ਆਈ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਾਰਥੀ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਢਰਾ ਵੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮੁੜ ਉਹੀ ਡਰਾਮਾ ਹੁਣ ਵਫ਼ੇਰੀ ਕਾਸਟ ਨਾਲ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਝਾਕੀ ਢਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਡਰਾਮੇ ਦੀ ਧੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਦੇਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੂਲਾਂ (Central Schools) ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਵਾਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ-ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਡਰਾਮੇ ਦੇ ਸੂਤਰਧਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੇਸਮੁਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਦੇਸ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਿਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਲਿੱਪਾ-ਪੱਚੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਹਰਨ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ "ਦਲੀਲਾਂ" ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੁਣਿਆ ਇਹ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਕਾਰਕਾਲ ਨੇ ਇਹ "ਦਲੀਲਾਂ" ਸੁਣ ਕੇ ਹਰੀ-ਝੰਡੀ ਦਿਖਾਈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ :

1. ਡਾ. ਰੋਮਿਲਾ ਥਾਪੜ : Medieval India (ਮਧ ਭਾਰਤੀ ਭਾਰਤ), NCERT ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ।
2. ਬਿਪਨ ਚੰਦਰ : Modern India (ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ), NCERT ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ।
3. ਅਮਲੀਜ ਤ੍ਰੀਪਾਠੀ, ਬਾਹਨ ਡੇ, ਬਿਪਨ ਚੰਦਰ : Freedom Struggle (ਸੁਤੰਤਰਤਾ-

ਸੰਗਰਾਮ'), ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰੱਸਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ।

4. ਰੋਮਿਲਾ ਬਾਪਤ, ਹਰਬੰਸ ਮੁਖੀਆ, ਬਿਪਨ ਚੰਦਰ : Communalism & Writing of Indian History (ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ ਅਤੇ ਭਾਵਤੀ ਟਿੱਤੀਹਾਸ ਦਾ ਲੇਖਣ-ਕਾਰਜ) ਪੀਪਤਸ ਪਬਲਿਸਿੰਗ ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ National Council of Education & Research Training (NCERT) ਅਤੇ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟ੍ਰਸਟ' ਵਲੋਂ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਹਕੀਬ, ਡਾ: ਤਾਰਾ ਚੰਦ, ਐਸ. ਗੋਪਾਲ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਜਿਹੇ ਉਘੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਏਤਰਾਜ ਉਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਟੁਕੜੇ ਵਖਰੀਆਂ ਕਢ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਭੇਡਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ Medieval India ਦੀ ਇਸ ਟੁਕੜੇ ਉੱਤੇ ਕਿੰਤੂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸਹਾਦਤ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਮੁਗਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ 1675 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸਹਾਦਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ।" (ਪੰਨਾ 157)

ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟਿਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੇ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸਹਾਦਤ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਇਹ ਸਹੀਦੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਫਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਦੇ ਲੜਕੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੇ ਨੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਡੇਰਾਦੂਨ ਦੀ ਜ਼ਾਰੀਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਰਾਏ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ? ਏਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 151-52 ਉੱਤੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਾਕਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪਰੀਨਾਮ-ਰੂਪ ਹੀ ਇਸ ਸਹੀਦੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਪੰਨਾ 157 ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਤੱਤ ਉਸੇ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਪਿਟਣ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਜਹਿਰ ਭਰਦੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ-ਪੰਥੀ ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਏਤਰਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'Medieval India' (ਮਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਹਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ "ਅਤੀਤ ਗੌਰਵ" (glorification of our Past) ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਕਬਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।" (ਪੰਨਾ 122) ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਏਤਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਇਕ ਕਰਨ ਦਾ ਠੇਕਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਵੀ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਵੀ ਏਤਰਾਜ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਟਿਹ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਦਖਣ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਸੀ।" ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ 'ਗੁਰੀਲਾ ਯੁੱਧ' (ਪੰਨਾ 148) ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਰਾਠਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦਾ ਹੋਲ (ਪੰਨਾ 149) ਹੀ ਕਿਉਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਨਾਲ ਸੌਧ ਲਾਇਆ ਅਤੇ 'ਧਰਮ-ਯੁੱਧ' ਲੜਿਆ।

'Modern India' (ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ) ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ 'ਖਾੜਕੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ (Militant Nationalism) ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਇਰਲੈਂਡ, ਰੂਸ ਤੇ ਇਟਲੀ ਦੀਆਂ ਕੌਮੀ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 'ਕਾਲੀ' ਤੇ 'ਭਵਾਨੀ' ਦੇ ਸੱਤ (cult) ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਗੰਗਾ-ਅਸਤਰਾ ਕਰਕੇ 'ਭਾਰਤ-ਮਾਤਾ' ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੁਟਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ-ਪੁਸ਼ਤ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ... ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਹਸਰਤ ਮੰਗਾਨੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਆਦਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲ ਆਏ... (ਪੰਨਾ 253)

## SHAKTI GIFT

6576 MAIN STREET,  
VANCOUVER, B.C.

321-2912

Where you can get  
all types of  
Real and  
Artificial  
Jewellery and  
all types of  
oriental designs  
can be made!

SALE AND  
REPAIRS  
OF  
WATCHES



ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰਾ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜਸੀ-ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਏਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ 'Communalism & Writing of Indian History' ਵਿਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।" (ਪੰਨਾ 13) ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਬੁਧ-ਜੈਨ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਚੁਸਤ ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਟੂਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਗਾਂਧੀਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਹੋਈ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ (ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਜ ਮਧੋਕ ਅਤੇ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਹਿੰਦੂ' ਦੀ ਵਿਉਂਤਪਤੀ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਬਲਰਾਜ ਮਧੋਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਏ ਕਿ "ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂ ਹੈ।"<sup>3</sup> ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ "ਸਿੰਧੂ" (ਸਿੰਧਿਕਤ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਨਦੀ') ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ, ਇੰਦੂ, ਇੰਦੋ, ਇੰਦੀਆ, ਇੰਦਿਸ਼ਕਾ, ਇੰਦਿਕਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਨ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ 'ਇੰਦੋ' ਜਾਂ 'ਹਿੰਦੂ' ਸਮਝਦੇ ਜਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅੱਜ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ('ਹਿੰਦੂ') ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਸਮਝਣਾ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਯਾਣ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਖੜੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੱਟਣਾ-ਜਾਂ ਸੰਭਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਾਲ ਕੁਰੁਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬੀ. ਏ. (ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ) ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਜਾਰਜ ਆਰਵੈਲ ਦਾ ਨਾਵਲ "Animal Farm" ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਵਲੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਜਿਹਾ ਨਾਵਲ ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਨਿੱਘੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ 'ਲਿਖੇ ਮੂਸਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਬੁਦਾ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ) ਪਰ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਵਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।<sup>4</sup> ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰਿਆਨਾ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜਦ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਰਸ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਦੈਨਿਕ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਦਿਤੀ।<sup>5</sup>

ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੈਕਾਰਥੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਸੰਗਠਤ ਹੱਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਦਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਰਾਏ ਸੰਗਠਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਲੋੜ ਅੱਜ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

1. NCERT ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਏਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿੰਤੂਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਚਰਚਾ Economic & Political Weekly (17.9.77) ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ।

2. Statesman, Delhi ed., dtd. 26.9.77

3. Statesman, dtd. 29.9.77 ('Letters to the Editor' column)

4. "The teacher finds it difficult to enlighten the students on the subtleties of the novel. The animal characters in the novel refer to Communist leaders who can be easily identified" (The Tribune, dtd. 4.10.77)

5. "The protest of the Punjabi Lekhak Sabha, Haryana...against the introduction of "Animal Farm," a novel by George Orwell in the Kurukshetra University, is amusing because the book is not anti-communist. It is against the elite, that smug tribe which feathers its own nest without bothering about the misery in which most people live." (Indian Express, Chandigarh, 3.10.77)

ਸਕਾਈ ਕਾਲਮ  
**ਸੰਜੀਵਨੀ ਖੁਟੀ**  
 (ਹਾਸ ਰਸ)



### ਹਾਸ ਵਿਅੰਗ

### ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ—ਮੂਰਖਾਂ ਤੋਂ

### ਅਨੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਬਲੀ

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਦਕੇ ਜਾਉ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਜਾਉ, ਮੂਰਖਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਅਕਲਮੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਇਤਨਾ ਬੋਰ ਹੋਣ, ਇਤਨਾ ਬੋਰ ਹੋਣ ਕਿ ਉਹ ਪਾਗਲ ਬਣ ਜਾਣ। ਅਕਲਮੰਦ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਬੇਵਕੂਫਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਲ ਹੀ ਬੇਵਕੂਫਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕਦਰ ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਖੱਤੇ ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ ਮੂਰਖ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੱਤਾ ਖੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਕਈ ਆਦਮੀ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਖੱਤੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਣੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ। ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜਾ ਸਾਧਾਰਨ ਸਵਾਲ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਪੁਛਿਆ—“ਜੇ ਖੱਤੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਬਾਲਟੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰ ਕੇ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜੀ ਬੀਅਰ ਦੀ ਤਾਂ ਦਸੋ ਖੱਤਾ ਪਾਣੀ ਪੀਏਗਾ ਜਾਂ ਬੀਅਰ ?”

ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਹੀ ਹਥ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਹਾਂ ਹਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਦਸ” ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਝਟ ਉਤਰ ਦਿਤਾ “ਹਜ਼ੂਰ ਖੱਤਾ ਪਾਣੀ ਪੀਏਗਾ।”

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਇਹ ਉਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ “ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਤੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਦਸ ਕਿ ਖੱਤਾ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਪੀਏਗਾ, ਬੀਅਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੀਏਗਾ ?” ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਝਟ ਉਤਰ ਦਿਤਾ “ਹਜ਼ੂਰ, ਖੱਤਾ ਜੁ ਹੋਇਆ।”

• ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਓ

ਤਾਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਵਾਦ ਮਾਣੋ ਪਰ ਕਹੋ ਕੁਝ ਨਾ। ਜਦ ਦੋ ਮੂਰਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀ ਜਾਓ, ਦਖਲ ਉੱਕਾ ਨਾ ਦਿਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜਾਨ ਛੁਡਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨਾਲ ਮੂਰਖ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਦਲੀਲਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਇਆ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵੇਰ ਦੋ ਮੂਰਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ?”

“ਨਿਕਲਦਾ ਤਾਂ ਹੈ।”

“ਫੇਰ ਨਜ਼ਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ?”

“ਮੂਰਖਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਜੁ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਨਜ਼ਰ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ ?”

ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਧ ਜੀਅ ਮੂਰਖ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਬਹਿਲਾਵੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਮੂਰਖ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਹੀ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੂਰਖ ਦਿਸਦੇ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਹੋਣੇ ਹੀ ਮੂਰਖ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਚਲਾਕ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਲੁਟ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰੱਖਿਆ ਰੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਵੇਰ ਸ਼ਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਘੋੜਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਇਕ ਤੰਬੂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਲਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੀ ਨੌਕਰ ਨੇ ਤੰਬੂ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਤਾਂ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਬਾਂਹਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਚੋਕੀਦਾਰੀ ਲਈ ਬਾਂਹਰ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਡੇਢ ਦੋ ਘੰਟੇ ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁਛਿਆ “ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?” ਉਸ ਕਿਹਾ “ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਕੌਣ ਖਿਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਕੌਣ ਧੱਕਦਾ ਹੈ।” ਸ਼ਾਹ ਉਸਦੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹਸਿਆ ਤੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਕੇ ਫੇਰ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਚਲੋ ਜਾਗਦਾ ਤਾਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਫੇਰ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁਛਿਆ “ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?” ਉਸ ਕਿਹਾ “ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਘੋੜਾ ਘਾਸ ਫੂਸ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਲਿਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਡਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਸਦੇ ਵਿਡ ਅੰਦਰ ਬਹਿ ਕੇ ਕੌਣ ਇਸ ਦੀ ਲਿਦ ਦੇ ਲੋਡਣੇ ਵਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।” ਸ਼ਾਹ ਹਸ ਕੇ ਫੇਰ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਹਾ “ਖਾ ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆ ਸੋਚਦਾ ਰਹੋ, ਪਰ ਜਾਗਦਾ ਰਹਵੀ” ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੇਰ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਫੇਰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁਛਿਆ “ਸੁਣਾ ਹੁਣ

ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ?" ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਹਜ਼ੂਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੋਰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਠੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਚੁਕੋਗੇ ਕਿ ਮੈਂ?" ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮੂਰਖ ਨੌਕਰ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਭਠਾ ਹੀ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ।

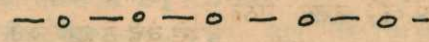
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬੇਵਕੂਫ ਦੋਸਤ ਨਾਲੋਂ ਅਕਲਮੰਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਈ ਦਰਜੇ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਅਕਲਮੰਦ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਕ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਸਾੜਨ ਦੀ ਆਦਤ ਸੀ, ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਰੋਹਬ ਛਾਂਟਦਾ। ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਵੇਰ ਉਸ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਪਾਰੀ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਲਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ "ਰਾਮੂ ਤੂੰ ਮੌਟਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ?" ਰਾਮੂ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਹਜ਼ੂਰ ਸ਼ਿਵਰਲੈਟ ਤੇ ਅੰਬੋਸੇਡਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਫੀਅਟ ਦੀ ਅਜੇ ਕਰਨੀ ਹੈ।" ਫੇਰ ਪੁਛਿਆ "ਮਕਾਨ ਦਾ ਕਰਾਯਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ?" ਉਸ ਪੁਛਿਆ "ਹਜ਼ੂਰ ਕਿਹੜੇ ਮਕਾਨ ਦਾ, ਦਿਲੀ ਵਾਲੇ ਦਾ, ਲਖਨਊ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਕਾਨਪੁਰ ਵਾਲੇ ਦਾ?" ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਲਾਲੇ ਨੇ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਰਾਮੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਗਡੀ ਲੈ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਈ" ਉਸ ਪੁਛਿਆ "ਹਜ਼ੂਰ ਕਿਹੜੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ, ਬੰਬਈ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਜੈਪੁਰ ਵਾਲੇ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੌਕਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘੁਮੰਡੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਕੜ ਭੰਨ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤ ਸਤ ਸਲਾਮਾਂ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਬਣਨ ਤੇ ਬਣਾਨ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਰੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਦੇ

ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਹੌਲੀ ਦੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਹੁਲੀਆ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਪਹਿਲੋਂ ਆਪ ਮੂਰਖ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। "ਹੌਲੀ ਏ ਬਈ ਹੌਲੀ ਏ" ਦੇ ਸਲੋਗਨ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕ ਉਹ ਗੰਦ ਉਛਾਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੋਬਾ ਹੀ ਭਲੀ। ਕਈ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਪੜੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਮੂਰਖ ਮੰਡਲ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਜਲੂਸ ਵੀ ਖੋਤੇ ਉਤੇ ਹੀ ਕਢਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਐਪ੍ਰਲ-ਫੂਲ ਵੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਰ ਦਫਤਰ ਦੇ ਦੋ ਬਾਉਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਮਿਤਰ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘਰੋਂ ਖਾਣਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਹਾ "ਅਛਾ ਜ਼ਰਾ ਬਹਿ ਜਾਓ" "ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ", ਉਹ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਗਰਮ ਗਰਮ ਖਾਣਾ ਡਬੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਡਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਫੜਾਇਆ। ਉਹ ਬਾਉ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਉਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ ਦਫਤਰ ਜਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਉਸ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਵਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਗਿਆ ਜਿਸਦੇ ਘਰੋਂ ਉਹ ਖਾਣਾ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਜਦ ਡੱਬਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਗਰਮ ਸੁਆਹ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਮਿਟੀ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੱਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਡਾਢਾ ਟੱਕਰਦੇ ਹਨ।

304, Sector 21-A, Chandigarh, India



# ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ

## PANJAB CULTURAL ASSOCIATION

### Vancouver, B. C., Canada

ਨਵੰਬਰ 1972 ਵਿੱਚ ਜਨਮੀ ਪੰਜਾਬ ਕਲਚਰਲ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਮੁਖ ਸਰਗਰਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਸਪੋਰਟਸ ਦੇ ਇਸ਼ਟ-ਮੇਲੇ, ਮੌਟਕੀਅਲ ਦੀਆਂ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ CBC ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੀ.ਸੀ. ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੰਗੜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਰੋਹਵ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉੱਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਣਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੌਦ-ਪੱਤਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭੰਗੜਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਭੰਗੜਾ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚੋਂ ਰੀਝੀਰ ਇਲਾਕਾਈ ਰਖਦੇ ਹੋਣ।

ਪਾਲ ਬਿਲਿੰਗ (879-3339) ਰਾਮੁਖੀਰ (325-9564)

## ਚਾਚੀ

### ਦੇਵ ਜਟਾਣਾ

ਤੇਜੋ ਮੇਰੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਚਾਚੀ ਲਗਦੀ ਸੀ.....ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਚੀ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨਕਸ਼ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿਰਨੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਨਿਉਂ ਜਾਣ। ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੱਠ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਉਦਾਸੀ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਖਿੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੁਰਝਾਇਆ ਤੇ ਪੀਲਾ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਚਾਚੇ ਗੁੱਜਰ ਅਮਲੀ ਦਾ ਇਹ ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਚਾਰੀ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਉਲਾਦ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਰਸਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਜਦ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਹਰੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਣੇਪੇ ਵੇਲੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠੀ। ਦੂਜੀ ਚਾਚੀ ਬੜੀ ਅੜਬ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਗਲਾਂ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਝਗੜ ਕੇ ਬਦਨਸੀਬ ਖੂਹ 'ਚ ਪੈ ਮੋਈ ਸੀ। ਵਰ੍ਹਾ ਵੀ ਨਾ ਪਿਆ ਚਾਚੇ ਨੇ ਇਹ ਤੀਜੀ ਚਾਚੀ ਲੈ ਆਂਦੀ, ਆਉਂਦੀ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਚਾਚੇ ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਸਤਰ ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਭਰਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਕੀ, ਵੀਹ ਸਾਕਾਂ ਵਾਲੇ ਫੇਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੀ ਚਾਚੀ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚਾਚੇ ਦੀ ਉਮਰ ਚਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਝੁਰੜੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਾਹੜੀ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਕਲਫ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ। ਅਫ਼ੀਮ ਖਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਚਾਚੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਚਾਚੇ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਅਫ਼ੀਮ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.....।

ਚਾਚਾ ਖੁਦ ਤਾਂ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ... ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਠੇਕੇ ਤੇ ਹੀ ਦੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ.....ਤੇ ਵੈਸੇ ਵੀ ਭੈਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.....ਹਰ ਸਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੁਮਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਚਾਚੇ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਵੈਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਚਾਚੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਗੁਆਂਢ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਚਾਚੇ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਵਰਤ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਕਰਕੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਪੈਦਾ ਤੇ ਕਦੀ ਚਾਚੀ ਕੁਝ ਲੈਣ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਜ਼ਹਿਰੀਂ ਦਸਵੀਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਨਤੀਜਾ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਆਉਣਾ ਸੀ।

ਚਾਚੀ ਤੇਜੋ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ। ਕਦੀ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਕਦੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬੈਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ। ਚਾਚੀ ਬੜੀ ਹੀ ਮਿੱਠ ਬੋਲੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਲਾਪੜੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ ਚਾਚੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਹੋਣ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਕਰਦਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਚੀ ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਹੀ.....ਪਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਚਾਚੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਹੌਕਾ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਚਾਚੀ ਦੇ ਚੰਨ ਜਿਹੇ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ।

“ਮੂਸਾ ਮੌਤੋਂ ਭੱਜਿਆ, ਅੱਗੇ ਮੌਤ ਖੜੀ।” ਜਿੰਨਾ ਮੈਂ ਚਾਚੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਉਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਏ। ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਬਾਬਤ ਹੀ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕਰਦੀ ਹੈ। “ਕਿਉਂ ਦੇਵ ਵਿਆਹ ਕਦੋਂ ਦਿਖਾਉਣਾ ਏ ਜਾਂ ਐਵੇਂ ਟਾਲ ਮਟੋਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।” ਫਿਰ ਇਕ ਨਹੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ “ਨਾ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਯਾਦ ਰਹਾਂਗੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਪਾੜ ਮੁੰਡੇ ਦੇ... ਕਹੇਂਗਾ ਚਲ ਕੀ ਸੱਦਣਾ ਹੈ ਕਮਲੀ ਜਿਹੀ ਚਾਚੀ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਕਮਲ ਮਾਰੂਗੀ। “ਦੇਵ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣੋਂ ਨੀ ਹੱਟਣਾ ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਗੁੱਸਾ ਈ ਕਰੀਂ।”

ਵਿਆਹ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਸ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅੱਲਾ ਜ਼ਖਮ ਫਿਰ ਉਚੜ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗਲ ਤੌਰਨੋਂ ਨਾ ਝਿਜਕਦੀ।

ਚਾਚੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਵਧਦੀ ਉਦਾਸੀ, ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰੰਗ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰਮੰਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਕੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਘੁਣ ਵਾਂਗ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ..... ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਚਿਚਲਾ ਉਠਦਾ.....ਤੜਪ ਉਠਦਾ.....ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ।

ਉਧਰ ਚਾਚਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਨਿਘਰਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਫ਼ੀਮ ਦੀ ਮਿੱਕਦਾਰ “ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗਣੀ” ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਜ ਕਲ ਚਾਚੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਘਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਮਲੀ ਟੱਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਦਾ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀਆਂ, ਪਿੱਛੇ ਪਏ “ਕਾਲਾਂ” ਦੀਆਂ ਜਾਂ “ਕੱਤੇ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ” ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੰਡੀ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਫ਼ੀਮ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਜੇ ਚੌਰੀ ਛਪੋਰੀ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ “ਮਰ ਗਏ ਬਚੜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਲੇ ਤਾਰੂ ਕਰਾੜ ਦੇ, ਕੰਜਰ ਗੁੜ ਕਾੜੀ ਬੈਠਾ ਨਿਰਾ ਗੁੜ, ਅਜ ਤਾਂ ਅਮਲੀਆ ਜਮਾਂ ਈ ਨਸ਼ਾ ਨੀ ਆਇਆ।” ਚਾਚਾ ਘਰ ਤਾਂ ਬਸ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਈ ਵੜਦਾ, ਉਹ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਆਉਣਾ ਈ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਪੜੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਚਾਚੀ ਆ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਕਪੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਵੇਖ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। “ਮੈਂ ਖਬਰਨੀ ਦੁਪ ਢੱਕਣਾ ਈ ਭੁੱਲ



# ਆਪਣੇ ਲੋਕ - ਪ੍ਰਤੀਵਿਰਿਮਾ

## ਅਜਮੇਰ ਤੱਠੀ

ਆਪਣੇ ਲੋਕ -- ਆਪਣੇ ਜੀ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣਦੇ ਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

“ਆਪਣੇ ਲੋਕ” ਇਕ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਹਿਤਕ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਵੇਗ ਤੇ ਲੋਕ ਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬੈਠਾਗ। ਜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੈਰੀ ਜਾਏ ਉਹ ਲੋਕ-ਚੇਤਨ, ਲੋਕ-ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਲੋਕ-ਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਝਗਦੇ ਹਨ।

ਅਜਮੇਰ ਹੋਠੇ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪਕੜ ਬੇਲਾਕ ਹੋਠੇ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਨਾਮ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਤੌਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਨੂੰ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਮ ਫੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੇਧਿਆਨੇ ਜੀ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਆਣੀ ਖਾਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੋਈ ਕੱਚੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪੱਕੀ ਦਾਣ 'ਚ ਲੂਣ ਪੱਟ ਹੈ ਜਾਂ ਵੱਧ, ਥਾਈ ਸਾਫ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵਲੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਵੇ।

ਅਜਮੇਰ ਇਸ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁਪਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਤਰਸ ਹੈ ਪਾਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਨਵਕਿਠ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਸ ਨੇ ਸਤੰਬਰ 1977 ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਦੂਰ ਦੇ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਨਿਖਿਲਾ ਹੈ -- “ਹਾਂ ਇਹ ਲਿਕਾਇਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਕਨੈਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਹੈ ਕੋਈ ਉਕ ਜੀ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋਠੇ ਕਿ ਫੌਂਟ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੈਟੀਊਡ ਕੁਰਦਾਬਾਦ ਕਰਕੇ ਜੈਨੂਅਨ ਫੀਲਿੰਗ ਮੁਰਦਾਬਾਦ ਕਰਨਾ ਜੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ”। — ਪਾਸ, ਦਰਪਣ, ਵਰਤੋਂ ਦੂਰ, ਸਤੰਬਰ - 1977.

ਇਹ ਕੋਈ ਉਮਾਰ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਦੀ ਸੁਬੋਧਤਾ ਇਸ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਨਾਮ ਪੂਰਾ ਦਿਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਛੱਡਦੀ ਬਾਗੀਚੀ ਹੈ। ਮੈਰੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲੋਕ-ਕਹੁਣਾ ਦਾ ਉਪਸਾਨਾ ਕਰੇ।

**THINKING OF TRAVEL?**  
**WE CAN SAVE YOU MONEY, TIME AND TROUBLE**

**GROUPS - CHARTER - EXCURSION**  
**PAY LATER**

**SPECIAL IMMIGRANT FARES AVAILABLE**

**GOYAL TRAVEL**

**4100 FRASER STREET, VANCOUVER 10, B.C.**  
**PHONE: 872-7658**

**ASSOCIATE OFFICES:**

Opposite Nehru Garden, Jullundur City  
 Near Courts Moga (India) - Phone 2798  
 Near Courts Jagraon (India) - Phone 252  
 Bhagat Singh Chowk, Sadar Bazaar Barnala, (India).  
 Phone 555

**NEED ANY KIND OF MORTGAGE**  
**WHY PAY A BONUS?**  
**LOW BROKERAGE FEES**

1st from 10%, 2nd from 12%. Builders Interim at 17%.

Apartments: 1st 10%, 2nd 13%.

We serve investor clients.

Existing mortgages and agreements for sale purchased.

ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਾਲਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਮ ਦਾ ਡਿਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਮ ਦਾ ਖਰਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰ ਮਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Call Mrs. T. Sandhu 271-1962,  
 736-2551 (24 hrs.)

**HAMPSHIRE INVESTMENTS LTD.**

ਦਾਗਿਸਤਾਨੀ ਲਘੂ ਕਥਾ

# ਕਵੀ-ਦੀ-ਕਵੀ

ਰਸੂਲ ਹਮਜ਼ਾਤੋਵ

ਕਿਸੇ ਖਾਨ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਖਾਨ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਗੀਤ ਸੁਣਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜੁਲਮ, ਅਨਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਹਾ-ਲਾਖਾ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਬਗ਼ਾਵਤ ਭਰਿਆ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਏ।

ਉਸ ਕਵੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗ ਸਕਿਆ, ਤਾਂ ਖਾਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਖਾਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ' ਹਰ ਇਕ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਗੀਤ ਹਸ ਕੇ ਸੁਣਾਏ।"

ਹਰ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਮਹਾਨ ਤੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਖਾਨ ਗੀਤ ਸੁਣਨ ਪਿਛੋਂ ਹਰ ਕਵੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਤਿੰਨ ਕਵੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਖਾਨ ਨੇ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ

ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ 'ਚੋਂ' ਇਕ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਇਆ।

ਉਸ ਕਵੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤਦ ਬਾਕੀ ਦੋ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ, ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਲ ਰਹੀ ਅੱਗ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ।

"ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ!" ਖਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ। "ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਕੋਈ ਗੀਤ ਸੁਣਾਓ।"

ਉਹਨਾਂ ਦੋ 'ਚੋਂ' ਇਕ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਟੁਟ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ।

ਉਸ ਕਵੀ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਕਵੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

"ਇਸ ਨੂੰ ਖੰਭੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁਵਾਲੇ ਅੱਗ ਜਲਾ ਦਿਓ! ਖਾਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।"

ਖੰਭੇ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਕਵੀ ਅਚਾਨਕ ਖਾਨ ਦੇ ਜੁਲਮ ਅਨਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲਚ ਬਾਰੇ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸੂਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

"ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਖੋਲ ਕੇ ਅੱਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰੋ!" ਖਾਨ ਨੇ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਕਿਹਾ। "ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਇੱਕੋ ਇਕ, ਅਸਲੀ ਕਵੀ ਨੂੰ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।"

ਸ਼ੇਰ 36 ਈ ਖਾਰੀ

ਗਈ" ਕਹਿ ਕੇ ਚਾਚੀ ਪੁੱਠੇ ਪੈਰੀਂ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ।

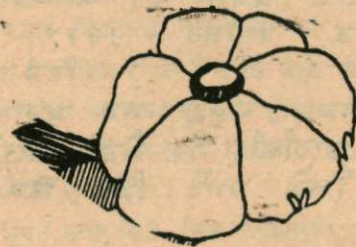
ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੀਂ ਲੰਘਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੂਟੇ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਆਪਣਾ ਕਪੜਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ "ਆਈ ਵੇ ਦੇਵ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਅੱਤਰੀ ਮਾਖੋਂ ਦੀ ਮੱਖੀ ਲੜਗੀ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚਰੀਂ ਕੇਰਾਂ ਟੂਣਾ ਜਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੁੰਨੇ।"

ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਚਾਚੀ ਕਹਿੰਦੀ "ਓਹਥੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਦਾਤੀ ਲੈ ਲਾ ਹੋਰ ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਇਥੇ। ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਦਾਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲਾ ਬੂਟਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਤੇ ਚਾਚੀ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ "ਹਾਂ ਚਾਚੀ ਕਿਥੇ ਲੜੀ ਐ ਮੱਖੀ ਛੇਤੀ ਕਰ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਵੀ ਐ।"

ਚਾਚੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਆਹ ਵੇਖ ਐਥੇ" ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਥਿੜਕ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਚੀ".....

"ਦੇਵ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ ਚਾਚੀ ਕਹਿੰਦਿਆਂ? ਕੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਾਚੀ ਚਾਚੀ ਲਾਈ ਰਖਦੈਂ।" ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਚਾਚੀ ਹੋਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਾਂ? ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਚਾਚੀ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਲੂਣ ਛਿੜਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚੇ ਵਿਚ ਖੁਰਦੀ ਖੁਰਦੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂ? ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ.....



## ਇੱਕ ਸੱਚ

ਮਾਨ ਭਾਰਤੀ

ਚੀਥੜਿਆਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਲੰਮੀ ਲਾਈਨ।

ਜੀਅ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਰਿੰਝੇ ਹੋਏ ਚਾਵਲ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਕ ਔਰਤ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਚੌਲ, ਪਾਟੀ ਧੌਤੀ ਦੀ ਕੰਨੀ'ਚ ਪਵਾਏ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬਾਲ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ।

ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੋਕੇ ਚੌਲ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਾਰੇ ਚੌਲ ਖਾਣ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲਿਟਾ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਡਰ ਗਈ।

ਚੌਲ ਵੰਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਤੇ ਪਈ ਤੇ ਉਹ ਬੱਚੇ ਵਲ ਵਧਿਆ।

ਉਸ ਨਿਉਂ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਬੱਚਾ - ਮੁਰਦਾ ਸੀ।

# INDIA FILMS OVERSEAS

PROUDLY PRESENTS

AMITABH BACHCHAN

-/N-

# PARVARISH

DIRECTED BY  
MANMOHAN DESAI

SHAMMI KAPOOR  
NEETU SINGH  
VINOD KHANNA

MUSIC BY  
LAXMIKANT PYARELAL

GRAND OPENING AT RIO THEATRE: 873-1412 (24 Hours)

FRIDAY, MARCH 10th AT 9:30 P.M.

SAT. & SUN. 3:00 P.M., 6:30 P.M. AND 9:30 P.M.

Hindi and Punjabi movies are played Monday through Thursday at 8:00 p.m.

For information call 873-1412 (24 hours)



## NORTH AMERICAN LIFE ASSURANCE COMPANY

# 1170 - 777 Hornby Street, Vancouver, B.C., V6Z 1S8

OVER 8 BILLION OF INSURANCE IN FORCE  
FOUNDED 1881 - A MUTUAL CO.

**"I've got a plan to help you  
build a better tomorrow."**

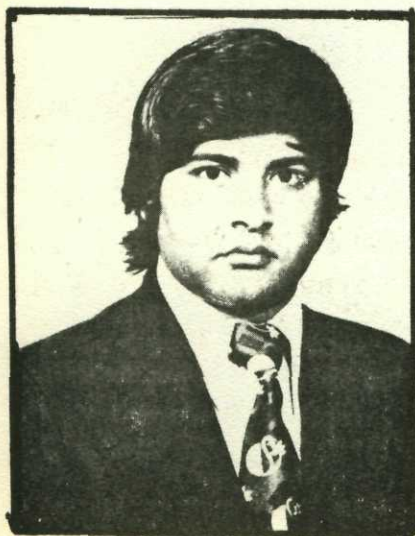
REDUCE YOUR INCOME TAX AND BUILT  
A GUARANTEED PENSION

My Company Offers -

1. All Forms of Registered Retirement Plans
2. Complete range of Business Insurance
3. Personal Insurance - Permanent and Term
4. Educational Contracts for Children
5. All Types of Company Fringe Benefits  
-- Group Life, Disability and Pension.

It gives you two things that don't show up on a policy.  
Freedom. To do what you want, when you want, for as  
long as you want. And peace of mind. That starts the  
minute you let me built you a tomorrow.

H. E. HARRISON  
CLU  
Manager.



Sudesh Kalia

MAKE THAT CALL NOW

BUS: 685-9335  
Res: 254-5837

**WATNO DUR**  
P.O. Box 67681 Stn. "O"  
Vancouver, B.C. V5W 3V2

ਫਰੰਟੀਅਰ ਕਲਾਸ਼ ਗਰਿਮ

**WE HAVE QUALITY.....  
AS WELL AS QUANTITY**

**SPECIALISTS IN:**

- \* INDIAN SUITS
- \* SAREES, LEHNGAS
- \* CAPES, HATS
- \* AND OTHER INDIAN GOODS
- \* JAPANESE PRINTS
- \* PLAIN SAREES
- \* SUITS
- \* DRAPES



**HEAD OFFICE: NEW FRONTIER CLOTH HOUSE  
PHAGWARA (PANJAB)  
INDIA**

Phone 2375

**FRONTIER CLOTH HOUSE**

**6672 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.**

**Manager Vancouver Branch:  
SUSHIL BATRA**

**Phones: Bus. 325-4424  
Res. 324-5156**

WATNO DUR (Far from the Motherland) is a literary and cultural monthly of PANJABI language – the mother-tongue of East Panjab (India) and West Panjab (Pakistan) – published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Reg'd). WATNO DUR has been serving Canadian readers since July, 1973. The contributors include well-known Panjabi writers from Canada, India, Pakistan and England.